

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи**

ОРІЄНТОВНА ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЙНОГО ІСПИТУ

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність	013 Початкова освіта
Освітня програма	Початкова освіта

Ужгород 2022

Орієнтовна програма атестаційного іспиту для здобувачів вищої освіти галузі знань **01 Освіта/Педагогіка** спеціальності **013 Початкова освіта** освітньої програми «**Початкова освіта**».

Розробники:

Козубовська Ірина Василівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи;

Попадич Олена Олександрівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

© Козубовська І.В., Попадич О.О. , 2022 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2022 р.

I. Пояснювальна записка

Програма розроблена відповідно до стандарту вищої освіти та освітньо-професійної програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 013 Початкова освіта в ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Мета атестаційного іспиту – оцінювання рівня набутих здобувачами необхідних компетентностей (загальних і фахових) та оволодіння ними визначеними програмними результатами, які виявляються в знаннях, уміннях та навичках розв'язання складних професійних завдань, здатності вирішувати проблеми в галузі початкової освіти, що передбачає застосування певних теорій, методів, моделей початкової освіти, проведення досліджень, здійснення інноваційної діяльності тощо.

Завдання атестаційного іспиту: виявити рівень теоретичних знань (категорії і поняття загальної і дошкільної педагогіки, державні стандарти освіти, сутність педагогічних явищ і процесів, особливості професійної діяльності педагога, вихователя, менеджера дошкільної освіти, специфіка взаємодії соціальних інститутів у навчально-визовному процесі в поліетнічному регіоні) і практичних умінь і навичок професійної педагогічної діяльності шляхом виконання творчих завдань, передбачених третім питанням екзаменаційного білету.

Форма атестаційного іспиту:

Атестаційний іспит проводиться в усній формі.

Вимоги до рівня підготовки здобувачів.

Здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта повинні володіти такими компетентностями:

- Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі початкової освіти з розумінням відповідальності за свої дії. (ІК)

Загальними:

- Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. (ЗК 1)

- Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. (ЗК-2)

- Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. (ЗК-3)

- Здатність працювати в команді. (ЗК-4)

- Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми. (ЗК-5)

- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. (ЗК-6)

- Здатність діяти соціально відповідально і свідомо. (ЗК-7)

- Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). (ЗК-8)

Фаховими:

- Здатність спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово. (СК-1)
- Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності. (СК-2)
- Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної. (СК-3)
- Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з батьками, іншими учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організовувати їхню пізнавальну діяльність. (СК-4)
- Здатність до проектування осередків навчання, виховання й розвитку здобувачів початкової освіти. (СК-5)
- Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових, індивідуальних та етнічних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій. (СК-6)
- Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної. (СК-7)
- Здатність до збору, інтерпретації, узагальнення та застосування даних у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності до формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти. (СК-8)
- Здатність до різних видів оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти на засадах компетентнісного підходу. (СК-9)
- Здатність до професійно-педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами. (СК-10)
- Здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до надання їм домедичної допомоги, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства. (СК-11)
- Здатність доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та реалізувати їх на засадах партнерської взаємодії в умовах початкової школи. (СК-12)
- Здатність працювати в полікультурному середовищі. (СК-13)
- Здатність працювати з проблемними дітьми, схильними до девіантної поведінки. (СК-14)
- Здатність проводити педагогічні дослідження в галузі початкової освіти. (СК-15)

У результаті опанування ОП «Початкова освіта» вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

- Організовувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, батьками, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти. (ПРН 1)
- Управляти складною професійною діяльністю та проектами в умовах початкової школи, виробляти та ухвалювати рішення в непередбачуваних робочих та навчальних контекстах. (ПРН 2)
- Критично оцінювати достовірність та надійність інформаційних джерел, дотримуватися юридичних і етичних вимог щодо використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у перебігу педагогічної діяльності в початковій школі. (ПРН 3)

- Спілкуватися із професійних питань засобами державної та іноземної мов в усній та письмовій формах, застосовувати в освітньому процесі прийоми збагачення усного й писемного мовлення молодших школярів. (ПРН 4)

- Організовувати освітній процес із використанням цифрових технологій та технологій дистанційного навчання молодших школярів, розвивати в учнів навички безпечного використання цифрових технологій та сервісів. (ПРН 5)

- Інтегрувати та використовувати академічні предметні знання як основу змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти (мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної) та трансформувати їх у різні форми. (ПРН 6)

- Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання. (ПРН 7)

- Організовувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування. (ПРН 8)

- Планувати та організовувати освітній процес у початковій школі, позаурочні й позашкільні заняття та заходи, використовуючи різні організаційні форми навчання та типи занять, із дотриманням принципу науковості та вимог нормативних документів початкової школи. (ПРН 9)

- Використовувати в освітній практиці різні прийоми формувального, поточного і підсумкового оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти, прийоми диференційованого оцінювання дітей з особливими освітніми потребами. (ПРН 10)

- Збирати, інтерпретувати та застосовувати дані у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності. (ПРН 11)

- Застосовувати методи та прийоми навчання, інновації, міжпредметні зв'язки та інтегрувати зміст різних освітніх галузей в стандартних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності в початковій школі, оцінювати результативність їх застосування. (ПРН 12)

- Організовувати освітній простір з дотриманням принципів універсального дизайну, безпечно, проектувати навчальні осередки у класі спільно з молодшими школярами з урахуванням їхніх вікових особливостей, інтересів і потреб, забезпечувати дотримання вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, створювати психологічно комфортні умови освітнього процесу. (ПРН 13)

- Забезпечувати індивідуальний і диференційований розвиток здобувачів початкової освіти з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей. (ПРН 14)

- Здійснювати профілактичні заходи щодо збереження життя та фізичного й психічного здоров'я здобувачів початкової освіти, надавати їм домедичну допомогу (за потреби), планувати та реалізовувати заходи щодо попередження і протидії булінгу та різних проявів насильства чи будь-якої з форм девіантної поведінки, дискримінації серед учнів початкової школи й інших учасників освітнього процесу. (ПРН 15)

- Використовувати основні техніки спілкування з дорослими людьми, різні форми та засоби комунікації з батьками, колегами, іншими фахівцями з метою підтримки здобувачів у освітньому процесі початкової школи, керувати педагогічним і професійним розвитком осіб та груп. (ПРН 16)

- Ефективно працювати в полікультурному освітньому середовищі. (ПРН 17)

- Проводити педагогічні дослідження в галузі початкової освіти і використовувати їх результати у професійній діяльності. (ПРН 18)

II. ПЕРЕЛІК ОБОВ'ЯЗКОВИХ КОМПОНЕНТ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ, З ЯКИХ ПРОВОДИТЬСЯ АТЕСТАЦІЙНИЙ ІСПИТ

1.1. Психологічно-педагогічні дисципліни

1. Полікультурна освіта
2. Інклюзивна освіта
3. Історія педагогіка
4. Основи педагогічних досліджень
5. Загальна психологія
6. Вступ до спеціальності
7. Порівняльна педагогіка початкової школи
8. Школознавство
9. Теорія виховання
10. Дидактика
11. Педагогічна майстерність
12. Педагогічні технології у початковій школі
13. Анатомія і фізіологія дітей з основами генетики

1.2. Методика початкової освіти

14. Методика виховної роботи у початковій школі
15. Методика навчання математичної освітньої галузі
16. Методика навчання природничої освітньої галузі
17. Методика навчання фізкультурної освітньої галузі
18. Музика, образотворче мистецтво та методика навчання мистецької освітньої галузі
19. Методика навчання соціальної і здоров'язберезувальної освітньої галузі
20. Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі
21. Методика навчання технологічної освітньої галузі
22. Методика навчання інформатичної освітньої галузі
23. Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі

III. ТЕМИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

1.1. Психологічно-педагогічні дисципліни

1. Полікультурна освіта

Поняття про полікультурну освіту. Загальні основи полікультурної освіти. Зміст термінів та понять: полікультурна педагогіка, полікультурна освіта, полікультурне виховання; полікультурне середовище; полікультурність; полікультурна компетентність; міжетнічна взаємодія.

Полікультурна освіта як складова загальної освіти. Зв'язки полікультурної освіти з педагогікою, філософією, історією, соціологією, культурологією, етнологією, мовознавством та іншими науками. Полікультурна освіта як відповідь на виклики сучасності.

Ціннісна складова полікультурної освіти. Соціально-політичні і культурні детермінанти розвитку полікультурної освіти в Україні. Фактори, що зумовлюють виникнення та розвиток полікультурної освіти.

Створення власної моделі ієрархії полікультурних цінностей в освіті. Семантика і природа толерантності. Основні види толерантності. Міжкультурна толерантність. Толерантність як ставлення. Політкоректність. Суть понять: толерантність, інтолерантність, лояльне ставлення, терпимість і нетерпимість, політкоректність.

Процеси глобалізації та їх вплив на розвиток освіти. Полікультурна освіта в суспільстві як відповідь на поширення процесів інтернаціоналізації, модернізації та цифрових технологій. Розрізнення понять полікультурність та крос-культура.

Поліконфесійність сучасного світу. Релігія як ідентифікатор приналежності особи до певної спільноти, значення для національної та культурної самоідентифікації. Вплив релігійних уподобань на ставлення до освіти. Релігійна складова змісту полікультурної освіти.

Особливості поліконфесійності Закарпаття та їх відображення в освітньому просторі. Міжконфесійна толерантність як регулятор міжетнічної взаємодії, діалогу культур в освітньому процесі.

Рідна мова у контексті полікультурності, диверсифікація підходів до її визначення. Парадигма концепту білінгвальної освіти. Форми та прояви білінгвальності в освітньому процесі початкової освіти, їх багатоваріантність.

Народні традиції різних етнічних груп у вихованні молодших школярів. Залучення батьків та інших родичів до полікультурної освіти учнів молодших класів.

Регіональний історико-педагогічний досвід полікультурного виховання молодших школярів.

Аналіз активізації полікультурної освіти як в Україні, багатонаціональній державі, де проживає більше, ніж 130 представників різних етносів, та Закарпатському регіоні (понад 150 представників різних нацменшин). Полікультурна освіта як інструмент протидії проявам сепаратизму, який пов'язаний із національною, релігійною, культурною та ін. видами самоідентифікації національних меншин.

Модифікація змісту та інструментарію полікультурних контактів. Специфіка змін у новому звучанні сферу міжкультурної взаємодії в регіональній освіті.

Особливості вирішення проблем виховання толерантності, проявів дискримінації/булінгу в ЗЗСО І ст., впливу стереотипів і упереджень на ставлення людини до окремих етносів і культур, взаємозв'язок між успішністю учня та його соціальним походженням, школа і релігія, навчання людей з альтернативним розвитком.

Список рекомендованих джерел:

1. Андрущенко В. П., Губерський Л., Михальченко М. І. Культура. Ідеологія. Особистість / В. П. Андрущенко, Л. Губерський, М. І. Михальченко. – К. : Знання України, 2002. – 587 с.
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К. : Таксон, 2016. 234 с.

3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи : курс лекцій : модульне навчання : навч. посіб. / Алексюк А. М. К. : ІСДО, 1993. 218 с.
4. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку інституційного потенціалу університетів у контексті глобального лідерства (частина I): препринт (аналітичні матеріали)/ Авторський колектив: О. Боднарук, К. Жданова та ін.; за заг. ред. С. Калашнікової. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2015. 153 с.
5. Беланова Р.А. Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна - США). К. : Центр практичної філософії, 2001. 216 с.
6. Вища освіта України: стан та проблеми. Укладачі: І.Б. Жилияєв, В.В. Ковтунець; М.В. Сьомкін. К.: Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, 2015. 96 с.
7. Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті: соціально-філософський аналіз з позицій світоглядно-компетентнісного підходу: монографія. К. : Фітосоціоцентр, 2015. 674 с.
8. Галус О.М., Шапошнікова Л.М. Порівняльна педагогіка. К. : Вища школа, 2006. 216 с.
9. Гронлунд. К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. 312 с.
10. Зязюн І., Закович М., В.Семашко В. Культурологія: українська та зарубіжна культура: навчальний посібник. К. : Знання, 2007. 576 с.
11. Общество и ценности. Колледжи и университеты в Соединённых Штатах. М., 2005. 64 с.
12. Павловський К. Трансформація вищої освіти в 21 столітті: польський погляд. К., 2005. 230 с.
13. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. 168 с.
14. Романовський О.О. Хроніка вищої освіти США (на прикладі діяльності державних і недержавних закладів). К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1997. 76 с.
15. Тишков В. А. Теория и практика мультикультурализма / Мультикультурализм и трансформация постсоветских обществ / Под ред. В. С. Малахова, В. А. Тишкова. М. : Ин-т этнологии и антропологии РАН, 2002. С. 335.
16. ЮНЕСКО «Декларація Мехіко з політики в галузі культури». Культура. №3. 1984. С.75-84.
17. Educational reforms: mission, reality, reflection : motograph / V. Kremin', T. Levovytsky, V. Ohnev'yuk, S. Sysoyeva (Eds.). – K.: TOV "Publishing house "EDELVEIS", 2013. P. 460.
18. The International Encyclopedia of education. Vol. 7. Oxford: Pergamon Press, 1994. P. 3963.

2. Інклюзивна освіта

Предметне поле інклюзивної педагогіки і її місце в системі педагогічних наук. Понятійний апарат і ключові категорії інклюзивної педагогіки («інклюзивне навчання», «інклюзивна освіта», «інклюзивна школа», «особливі освітні потреби», «психолого-педагогічний супровід» та ін.). Функції та завдання інклюзивної педагогіки. Зв'язок інклюзивної педагогіки з іншими науками. Теоретико-методологічні основи досліджень у галузі інклюзивної педагогіки. Інклюзивна освіта в системі професійної підготовки майбутнього фахівця.

Концептуальні засади розвитку інклюзивної освіти в сучасному світі. Ставлення суспільства до осіб з психофізичними порушеннями. Інклюзивне суспільство. *Інклюзивна освіта* як забезпечення права на рівний доступ до якісної *освіти*. Функції та завдання інклюзивної освіти. Принципи інклюзивної освіти. Переваги та недоліки інклюзивної освіти. Моделі інклюзивної освіти. Толерантність як умова функціонування системи інклюзивної освіти.

Історичні передумови та чинники, що обумовлювали становлення і розвиток інклюзивної освіти. Соціально-культурний контекст змін в освіті дітей з особливими потребами. Еволюція концептуальних підходів до інклюзивної освіти та навчання. Становлення та розвиток інклюзивної освіти в країнах Європи. Етапи розвитку інклюзивної освіти в Україні. Сучасні тенденції та труднощі розвитку інклюзивної освіти у світі.

Загальні характеристики інклюзивної освіти в зарубіжних країнах. Інклюзивна освіта в США та Канаді. Досвід реалізації інклюзивної освіти в Німеччині та Австрії. Забезпечення інклюзивної освіти в Італії та Франції. Навчання дітей з особливими потребами в країнах Скандинавії. Принципи та мережа закладів спеціальної освіти в Бельгії та Нідерландах. Впровадження інклюзивної освіти в постсоціалістичних країнах Центрально-Східної Європи.

Міжнародна політика та міжнародні організації у сфері навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами. Міжнародне законодавство у сфері інклюзивної освіти. Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб із особливими потребами. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. Нормативні документи, які регулюють інклюзивне навчання в освітніх закладах України. Стандарт початкової освіти загальноосвітньої школи. «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (Постанова КМУ).

Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні. Система управління освітою дітей з особливими потребами в Україні. Навчальні заклади, які забезпечують освіту дітей з особливими освітніми потребами. Ресурсні можливості інклюзивної освіти в Україні. Аналіз системи надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. Проблеми і здобутки інклюзивної освіти в Україні.

Розвиток особистості в умовах сучасного суспільства. Функції соціалізації особистості. Соціалізація дитини з особливими освітніми потребами. «Норма» і «відхилення» у розвитку дитини. Основні види та причини відхилень у психофізичному розвитку особистості. Розвиток психіки дітей особливими потребами. Дитина з обмеженими можливостями як суб'єкт інклюзивного навчання. Навчальні можливості дітей з різними особливостями психофізичного розвитку. Психолого-педагогічна характеристика учнів із порушеннями інтелектуального розвитку. Особливості навчання учнів із порушеннями інтелектуального розвитку в початкових класах. Ключові проблеми і труднощі в навчанні осіб з особливими потребами.

Команда психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими потребами в межах навчального закладу. «Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» (2018 р.). Задання, принципи та організація роботи команди психолого-педагогічного супроводу дитини. Особливості психолого-педагогічного супроводу дитини в початковій школі. Сучасні методики та технології соціально-педагогічної взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами. Психолого-педагогічні засади взаємодії дітей в інклюзивному класі.

Професійні вимоги до фахівців, які працюють в інклюзивному освітньому середовищі. Підготовка вчителя для соціально-педагогічної діяльності в інклюзивному класі. Особливості педагогічної роботи вчителя початкових класів. Професійна компетентність і обов'язки вчителя при виконанні педагогічної діяльності в інклюзивному класі. Роль асистента вчителя в інклюзивному класі. Порівняння обов'язків учителя та асистента вчителя. Труднощі соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

Роль батьків у процесі інтегрування дитини з особливими потребами. Права батьків як учасників освітнього процесу. Завдання батьків як членів навчальної команди. Взаємодія батьків з вчителями в системі інклюзивної освіти. Соціально-педагогічний патронат сімей, які мають дітей з особливими освітніми потребами. Тактика роботи з батьками. Партнерство між батьками та школою в розбудові сприятливого інклюзивного середовища.

Складові інклюзивного середовища в навчальному закладі. Етапи впровадження інклюзивного навчання. Особливості організації інклюзивного навчання у загальноосвітній школі. Труднощі та проблеми інклюзивного навчання у загальноосвітній школі. Особливості організації навчання в інклюзивному навчальному закладі. Навчально-виховний процес в інклюзивних класах.

Педагогічний процес в умовах інклюзивного освітнього середовища. Навчально-методичне забезпечення інклюзивної освіти. Інструментарій і критерії дидактичного діагностування учнів в інклюзивному класі. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами. Індивідуальний план як основа роботи з особливими дітьми. Організаційні форми навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами. Методи інклюзивного навчання. Види навчальних занять в інклюзивному контексті.

Диференційоване викладання як засіб задоволення навчальних потреб учнів в інклюзивному класі. Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі.

Список рекомендованих джерел:

1. Інклюзивна освіта: досвід і перспективи: колект. монографія / Аргіропуолос Д. та ін.; відп. ред. Г.Давиденко. Вінниця: Нілан, 2016. 241 с.
2. Колупаєва А., Савчук Л. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
3. Колупаєва А., Тараненко О. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ: Видавнича група «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
4. Малишевська І.А. Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища: монографія. Умань: СПД «Сочінський», 2018. 386 с.
5. Основи спеціальної та інклюзивної педагогіки: навч. посіб. / Ю. Д. Бойчук та ін. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. 337 с.
6. Порошенко М. А. *Інклюзивна освіта*: навчальний посібник. К.: Агенство «Україна», 2019. 300 с.
7. Удич З. І. Інклюзивна освіта. Практикум для студентів педагогічних спеціальностей: навч. посіб./ Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка, Ін-т педагогіки та психології. Тернопіль: Прінт-офіс, 2016. 141 с.
8. Удич З.І. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль: КІЦ «ПРІНТ-ОФІС», 2015. 378 с.
9. Чеботарьова О., Гладченко І. Учні початкових класів із порушеннями інтелектуального розвитку: навчання та розвиток: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 128 с.
10. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

3. Історія педагогіка

Значення, предмет, завдання та структура навчального курсу «Історія педагогіки» Основні завдання історії педагогіки. Структура курсу «Історія педагогіки»: (1. Історія зарубіжної класичної школи і педагогіки; 2. Історія української школи і педагогіки). Принципи історії педагогіки. Джерела історії педагогіки. Основні теорії походження виховання. Особливості виховання на різних етапах розвитку первісного суспільства

Виховання та навчальна практика у країнах Стародавнього Сходу. Виховання й шкільна освіта в державах Стародавньої Греції Особливості спартанської та афінської виховних систем. Освіта епохи еллінізму. Зародження педагогічної теорії у філософських вченнях древньогрецьких мислителів - Демокрит (460-370 рр. до н. е.), Сократ (469-399 рр. до н. е.), Платон (427-347 рр. до н. е.), Арістотель (384-322 р. до н. е.). Виховання, школа і педагогічна думка у Стародавньому Римі. Педагогічні ідеї М.Ф. Квінтіліана.

Особливості освітньо-виховної практики та педагогічної думки в епоху Середньовіччя. Схоластика і її вплив на зміст і методику навчання. Розвиток університетської освіти в епоху Середньовіччя. Школа і педагогічна думка у Європі в епоху Відродження (Еразм Роттердамський (1466-1536), Франсуа Рабле (1494-1553), Мішель Монтень (1553-1592), Томас Мор (1478-1535), Томазо Кампанелла (1568 – 1639), Вікторіно да Фельтре (1378-1446). Реформація. Єзуїтське виховання.

Практична і теоретична діяльність Я. А. Коменського. Формування й основні риси світогляду Я. А. Коменського. Загальнопедагогічні ідеї Я. А. Коменського. Вчення Я.А. Коменського про школу. Організація навчання. Обґрунтування класно-урочної системи. Дидактичні погляди Я.А. Коменського. Вимоги до підручників. Підручники Я.А. Коменського. Питання виховання та шкільної дисципліни у працях Я.А. Коменського. Я.А. Коменський про вчителя та вимоги до нього.

Англійська педагогіка XVII ст. Педагогічна концепція Джона Локка. Дж. Локк (1632-1704 р.). Французьке просвітництво XVIII ст. Гельвецій Клод Адріан (1715-1784), Дені Дідро (1713-1784). Педагогічні ідеї Жан-Жака Руссо. Проблеми народної освіти у період французької революції кін. XVIII ст. Народна освіта у країнах Західної Європи XVII-XVIII ст. Моніторіальна система Белл-Ланкастера

Педагогічні погляди і діяльність Й. Песталоцці. Теорія і методика початкового навчання Й. Песталоцці. Розвиток філантропізму і неогуманізму у Німеччині. Педагогічна система А. Дістервега. Педагогічна теорія Йогана Фрідріха Гербарта. Педагогічне вчення Фрідріха Фребеля. Прогресивна педагогіка Росії у XIX- поч. XX ст. (Л. Толстой, П. Лєсгафт, С. Шацький). Нові тенденції у педагогічній теорії і практиці зарубіжних країн у кін. XIX – поч. XX ст. Характеристика основних наукових напрямків у зарубіжній реформаторській педагогіці кін. XIX – XX ст. (Педагогіка «вільного виховання», «Експериментальна педагогіка. Педологія», «Педагогіка прагматизму», Педагогіка «громадянського виховання», і «трудова школа», Теорія «нового» виховання і «нових шкіл».

Концепція міжкультурної комунікації Ж.-Ж. Руссо. Ідеї полікультурної освіти в педагогічній спадщині Яна Амоса Коменського («Загальна Рада про виправлення справ людських», «Загальна рада», «Велика дидактика», «Материнська школа» та ін). Ідеї полікультурної освіти в працях І.Г. Песталоцці («Лінгард і Гертруда», «Вечірня година пустельника», «Лебедина пісня» та ін.) Концептуальне обґрунтування полікультурної освіти у працях Вільгельма Дістервега («Три замітки про педагогіку й прагнення вчителів», «Керівництво для німецьких учителів» та ін.). Концептуальні ідеї полікультурної освіти у прагматичній педагогіці Дж. Дьюї («Школа й суспільство», «Школи майбутнього», «Демократія й освіта», «Моє педагогічне кредо» та ін.). Можливості використання зарубіжного досвіду у вітчизняному освітньому просторі

Ідея дослідницької діяльності педагога в працях Я.А. Коменського, І. Песталоцці, Ж.Ж. Руссо, А. Дістервега та ін. Дослідницька парадигма професійної підготовки вчителя як ціннісний орієнтир у системі вищої педагогічної освіти Європи. Реалізація дослідницької парадигми у педагогічній освіті Великої Британії в контексті розвитку європейської освіти (кінець XX-початок XXI ст.). Можливості використання зарубіжного досвіду у вітчизняному освітньому просторі.

Виховання дітей у східних слов'ян. Виникнення й розвиток письма у східних слов'ян. Розвиток освіти й шкільництва в Київській Русі. Педагогічна думка Київської Русі. Розвиток шкільництва в Галицько-Волинській державі

Загальна характеристика розвитку шкільництва. Виникнення і розвиток братських шкіл в Україні. Перші вищі навчальні заклади в Острозі і Києві. Острозька школа-академія. Києво-Могилянська академія. Розвиток шкільництва на терені Запорозької Січі. Особливості розвитку освіти Лівобережної і Правобережної України у 2 пол. XVII- 1 пол. XVIII ст.. Розвиток педагогічної думки

Система освіти в Україні під Російською імперією. Розвиток освіти на Правобережній та Західній Україні. Розвиток педагогічної думки (Григорій Савич Сковорода (1722-1794 рр.), Іван Петрович Котляревський (1769-1838), Тарас Григорович Шевченко (1814-1861), Пантелеймон Олександрович Куліш (1819-1897), Культурно-освітня діяльність членів гуртка "Руська трійця" (М.Шашкевич, І. Вагилевич і Я. Головацький), Олександр Васильович Духнович (1803-1865)

Практична і теоретична діяльність, світогляд. Теоретичне обґрунтування педагогіки. Принцип народності виховання. Дидактичні погляди, розробка основ початкового навчання та виховання, обґрунтування звукового аналітико-синтетичного навчання грамоти. Книги для початкового навчання «Рідне слово» і «Дитячий світ». Проблема гармонійного розвитку і виховання особистості. Ушинський про вчителя і його підготовку

Освіта на територіях підросійської України. Освіта на західноукраїнських землях. Боротьба українського народу за національну освіту й рідну мову. Розвиток педагогічної думки (Микола Іванович Пирогов (1810-1881), Микола Олександрович Корф (1834-1883 рр.), Христина Данилівна Алчевська (1841-1920), Юрій Адальбертович Федькович (1834-1888), Борис Дмитрович Грінченко (1863-1910), Михайло Михайлович Коцюбинський (1864-1913), Степан Васильович Васильченко (Панасенко) (1879-1932), Іван Якович Франко (1856-1916), Леся Українка (Лариса Петрівна Косач-Квітка) (1871-1913), Тимофій Григорович Лубенець (1855-1936)

Шкільництво в Українській державі 1917-1919 рр. Освіта у перші роки становлення радянської влади в Україні (1917-1920 рр.). Розвиток українського шкільництва у період між першою і другою світовими війнами. Розвиток освіти та шкільництва на Закарпатті. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність українських письменників-емігрантів на

Закарпатті в міжвоєнний період (1919 – 1939 рр.) Августин Волошин та Олександр Маркуш як автори підручників для народних шкіл та редактори педагогічних часописів Українська школа в роки другої світової війни і в повоєнний час.

Просвітницька діяльність і педагогічні погляди діячів української революції (М.Грушевський, І.Стешенко, С.Русова). Педагогічні погляди і діяльність П.Блонського. Педагогічна діяльність і теоретична спадщина А.Макаренка. Педагогічна спадщина Г.Ващенко. Педагогічна діяльність і теоретична спадщина В.Сухомлинського. Провідні педагогічні ідеї В.Сухомлинського в початковій освіті сьогодення.

Демократизація суспільного життя в Україні у середині 80-х років та початок відродження національної школи. Закон України “Про освіту”. Концепція середньої загальноосвітньої школи в Україні. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”). Концепція «Нова українська школа».

Європейські тенденції неформальної освіти. Суть, особливості та форми неформальної освіти в Україні. Механізми інтеграції формальної та неформальної освіти в Україні.

Список рекомендованих джерел:

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України: Підручник. К. : Либідь, 2006. 424 с.
2. Білюк О. В. Духовний розвиток особистості за В. О. Сухомлинським : Навчально-методичний посібник / О. В. Білюк, Н.М. Огренич. – Миколаїв : МОППО,2010. 116с.
3. Білюк О. В. В. О. Сухомлинський про виховання особистості школяра : Навчально-методичний посібник / О. В.Білюк. – Миколаїв : Іліон,2007. 160с.
4. Білюк О.В. Історія та теорія педагогіки : навчально-методичний посібник / О.В. Білюк, Н.Б. Путіловська. – Миколаїв : Іліон, 2012. 436 с. 197-287 с.
5. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. 191с.
6. Волошин Августин. Педагогічні твори Ужгород: Закарпаття,2007. 574с.
7. Васюк О. В. Історія педагогіки та освіти в Україні: підручн. Київ ЦП «Компринт», 2019. 519 с.
8. . Васюк О. В. Теорія і історія соціального виховання: підруч. Київ : ЦП «Компринт», 2018. 419 с. 4.
9. Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. 2-ге вид., доп. і перероб. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2015. 644 с
10. Духнович О. Твори: У 4 т. – Т.1. Братіслава. – Пряшев, 1968. – 537 с. Духнович О. Твори: У 4 т. – Т.2. Братіслава–Пряшев, 1967. С. 95-273.
11. Духнович О. Твори: У 4 т. – Т.3. – Братіслава-Пряшев, 1989. – 599 с.
12. Історія зарубіжної педагогіки: конспект лекцій / Упорядники: Л.В. Маляр, М.І. Кухта. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2020. 64 с.
13. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : НАКККіМ, 2011. 600 с.
14. Коменський Я.А. Великая дидактика // Избранные педагогические произведения в 2–х т. Т.1.– М., 1982.С. 242-477.
15. Коменський Я.А. Материнская школа // Избранные педагогические произведения в 2–х т. Т.1. М., 1982. С. 201-241.
16. Коваленко Є.І., Белкіна Н.І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 664с.
17. Кравець В.П.. Історія української школи і педагогіки. Курс лекцій: Навчальний посібник. – Тернопіль, 1994. 360 с.
18. Кравець В.П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва: Навч. посіб. – Тернопіль, 1996. 436 с.
19. Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва./ В. Кравець. - Тернопіль : Світло, 2015. 409 с.
20. І.В.Козубовска, М.М.Повідайчик, І.С.Попович Нова освітня парадигма «навчання через дослідження»: зарубіжний досвід. Ужгород, 2021.
21. Концепція національної системи освіти. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О. Любар; За ред. В.Г. Кременя. К.: Тво «Знання», КОО, 2003. 766 с. – (Вища освіта XXI століття).

22. Концепція педагогічної освіти. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О. Любар; За ред. В.Г. Кременя. К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. 766 с. (Вища освіта ХХІ століття).
23. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки: навч. Посібник- К.: Т-во «Знання», 2003. 450 с.
24. Левківський М. В. Історія педагогіки. Підручник. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 376 с.
25. Медвідь Л. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: Навч. посібник. К.: Вікар, 2003. 335 с.
26. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. К.: Рад. шк., 1990. 366 с.
27. Морочко В. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929-1941) / В. Марочко, Г. Хілліг. К.: Науковий світ, 2003. 302с.
28. Народна педагогіка: світовий досвід/ Уклад.: А.І.Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. К.: Знання-Прес, 2003. –134 с.
29. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. К.: Рад. школа, 1978. 263 с.
30. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.1 (Зміст.: Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу). К.: Рад. школа, 1976 654 с.
31. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т Т.2 (Зміст: Формування комуністичних переконань молодого покоління. – Як виховати справжню людину. Сто порад учителю). К.: Рад. школа, 1976 670 с.
32. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.3 (Зміст: Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. Виховувати громадянина). – К.: Рад. школа, 1977. 670 с.
33. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 4 (Зміст: Павлівська середня школа. Розмова з молодим директором школи). К.: Рад. школа, 1977. 638 с.
34. Сисоєва С., Соколова І. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 308 с.
35. Сбруєва А.А. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах: навчальний посібник. / А.А. Сбруєва, М.Ю. Рисіна. - Суми : СНУ, 2014. С. 398.
36. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А.І.Кузьмінський, В.Л. Омеляненко.- К.: Знання-Прес, 2003. 700с.
37. Павловський К. Трансформація вищої освіти в 21 столітті: польський погляд. К., 2005. 230 с.
38. Проніков О.К. Історія педагогіки: курс лекцій /О.К.Проніков. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 440с.
39. Ушинський К. Людина як предмет виховання. Спроба антропологічної антропології // Вибр. пед. твори: У 2 т. К., 1982. Т.1.
40. Чепіль М.М. Педагогічні технології: навч. посіб. / М.М.Чепіль, Н.З.Дудник. К.: Академвидав, 2012. 224с. (Серія «Альма-матер»).

4. Основи педагогічних досліджень

Поняття про наукове пізнання, науку, її сутність. Основні етапи становлення педагогіки як науки у взаємозв'язку з іншими науками. Сучасна класифікація наук. Місце педагогіки в системі суспільних наук. Суть, основні види та функції наукових досліджень. Особливості педагогічного дослідження. Провідні тенденції педагогічних досліджень у системі сучасної освіти. Організація наукової діяльності в Україні та закладах вищої освіти.

Поняття про академічну доброчесність. Принципи і норми академічної доброчесності.

Поняття про НДРС, напрями роботи та організаційна структура. НДРС під час вивчення навчальних дисциплін, проходження практик. Участь студентів у науково-практичних конференціях, олімпіадах, проектній діяльності, академічній мобільності тощо.

Методологічні основи наукового дослідження. Поняття про методологію досліджень. Методологічні рівні наукових досліджень. Загальна і часткова методологія науки. Категорійний апарат педагогічного дослідження. Принципи педагогічного дослідження.

Методи наукових досліджень, їх класифікація. Методи теоретичного дослідження. Аналіз і синтез, індукція і дедукція, історичний і логічний методи дослідження. Методи емпіричного дослідження. Експеримент та його характерні особливості в процесі дослідження. Види та

етапи педагогічного експерименту. Математичні методи в педагогіці. Основні поняття математичної статистики у педагогічних дослідженнях. Вимірвальні шкали. Кореляція. Статистична обробка результатів педагогічного експерименту.

Підготовка та організація педагогічного дослідження (перший етап дослідження). Вибір теми та реалізація дослідження. Розробка структури проблеми. Вивчення історичного аспекту проблеми. Принцип системного підходу в наукових дослідженнях: цілісність, всебічність тощо. Об'єкт, предмет наукового (педагогічного) дослідження. Визначення мети і завдань наукового дослідження. Гіпотеза у наукових дослідженнях. Попередній план дослідження та складання графіку роботи, план змісту роботи. Проведення емпіричного дослідження (другий етап; підбір методів та методик, способів обробки). Опрацювання результатів дослідження (третій етап): теоретичне (інтерпретація отриманих результатів) та статистичне опрацювання. Практичне використання отриманих даних як завершальний четвертий етап дослідження (апробація, впровадження, рекомендації тощо).

Пошук наукової інформації. Поняття, терміни та роль інформації в проведенні наукових досліджень. Право власності на інформацію. Основні види інформації, їх джерела та режим доступу. Первинні та вторинні дані. Пошук і аналіз первинної інформації. Вторинна наукова інформація: сутність, процес її пошуку та аналізу. Каталоги, їх види та характеристика. Пошук інформації в системі Google, національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського, національній педагогічній бібліотеці України імені В.О. Сухомлинського, науковій бібліотеці УжНУ тощо. Простий та розширений пошук інформації у Google Академії.

Опрацювання наукової інформації. Основні методи та техніка роботи з науковою літературою: бібліографічний тематичний пошук; теоретичний аналіз джерел; ретроспективний та історико-порівняльний аналіз; інтерпретаторсько-аналітичний метод (концептуальний аналіз); формування понятійного апарату педагогічного дослідження, контент-аналіз; класифікація та систематизація джерел та інформації; аналітико-синтетичне опрацювання та узагальнення інформації.

Основні вимоги до оформлення списку використаних джерел (ДСТУ 8302:2015). Правила наведення цитат та бібліографічних посилань у текстах наукових робіт (тези, статті, дипломні роботи тощо).

Поняття про наукові тексти. Науковий текст як опис наукового дослідження в цілому або яких-небудь його складових; як знакова форма наукового знання. Типова структура наукового тексту: вступна частина (проблема; мета і завдання; гіпотези і методи дослідження; зв'язок даного дослідження з іншими дослідженнями); дослідницька частина (опис проведеного дослідження й отриманих результатів); заключна частина (висновки і рекомендації для проведення подальших наукових досліджень і використання результатів у практичному житті). Науковий текст як поєднання окремих різновидів простих текстів: оглядового, методологічного, емпірико-фактологічного, теоретичного, пояснювального і додаткового. Загальні вимоги до викладу наукового тексту. Етапи роботи над науковим текстом.

Елементи наукового тексту. Ілюстрації (рисунок, схеми, графіки). Графічні способи зображення результатів наукових досліджень. Табличні способи зображення результатів наукових досліджень. Посилання. Список використаних джерел. Скорочення і додатки.

Підготовка наукових текстів та їх презентація. Навчальні, навчально-наукові та наукові тексти. Деякі види навчальних та навчально-наукових текстів (реферат, курсова і дипломна роботи та ін.). Вимоги до написання та оформлення реферату. Основні структурні компоненти реферату. Основні види рефератів. Деякі види наукових текстів. Тези та їх підготовка (на прикладі наукових конференцій в Україні). Поняття про наукову статтю, монографію.

Курсові та бакалаврські роботи: мета, етапи підготовки та виконання. Вимоги до змісту, структури бакалаврської роботи та її оформлення. Процедура захисту бакалаврської роботи, структура виступу.

Презентація наукових текстів. Наукова комунікація: сутність, функції та форми (усна – семінари, конференції, симпозиуми; інтернет-комунікації). Основні види наукових конференцій в освіті. Виступ на науковій конференції та захист дипломної роботи як презентація студентського дослідження.

Список рекомендованих джерел:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н.Г.Сорокіної, А.Є.Артюхова, І.О.Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 171 с.
2. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. 260 с.
3. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження. Поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
4. Кислий В.М. Організація наукових досліджень : навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2019. 224 с.
5. Лузан П.Г., Сопівник І.В., Виговська С.В. Основи науково-педагогічних досліджень. Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2010. 366 с.
6. Староста Володимир. Педагогічні дослідження: Методичні матеріали для практичних занять та самостійної роботи студентів. Ужгород: Видавництво «ФОП Сабов А.М.», 2019. 32 с.
7. Шейко В.М., Кушнарченко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.]. 5-е вид., стер. К. : Знання, 2006. 307 с.

5. Загальна психологія

Психологія як наука про виникнення, функціонування і розвиток психіки. Становлення предмета психології. Напрями наукової психології у Західній Європі й США: психоаналіз, біхевіоризм, гештальтпсихологія, когнітивна психологія, гуманістична психологія. Галузі сучасної психології. Розвиток психології (Л. Виготський, Б. Ананьєв, Г. Костюк, О.Леонт'єв, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе та ін.). Основні завдання психології на сучасному етапі. Психіка як об'єкт психології. Мозок і психіка. Рефлекторний характер психіки. Будова нервової системи. Основні процеси і закони вищої нервової діяльності. Іррадіація, концентрація і взаємна індукція нервових процесів збудження і гальмування. Умовні й безумовні рефлекси. Динамічний стереотип. Перша та друга сигнальні системи. Локалізація психічних функцій у корі головного мозку.

Методологічна основа вивчення психіки: принципи детермінізму, єдності свідомості та діяльності, розвитку, системності, випереджального відображення тощо. Основні групи методів психології. Організаційні методи: порівняльне, лонгітюдне, комплексне дослідження.

Емпіричні методи: спостереження і самоспостереження, експеримент (лабораторний, природний, констатуючий і формуючий), психодіагностика (тести, опитувальники, анкети, інтерв'ю, соціометрія), аналіз продуктів діяльності. Методи обробки даних: кількісний (статистичний) і якісний аналіз. Методи корекції: груповий тренінг і аутотренінг, психотерапія. Методики психологічного дослідження. Етапи психологічного дослідження: підготовчий, власне експериментальний, кількісної обробки даних, інтерпретації отриманих даних.

Теоретичні підходи до проблеми виникнення психіки. Виникнення психіки як результат еволюції нервової системи. Умови розвитку психіки. Розвиток психіки у філогенезі. Особливості й форми прояву психіки в поведінці: інстинкти, навички, інтелектуальна поведінка. Спілкування і "мова" тварин. Умови переходу до вищої форми відображення — людської свідомості. Роль праці та спілкування у виникненні свідомості. Суть відмінностей психіки тварин і людини. Свідомість і мовлення. Свідомість і несвідоме. Рівні прояву неусвідомлюваних психічних явищ.

Поняття про особистість у психології. Співвідношення понять "людина", "індивід", "особистість", "індивідуальність". Структура особистості. Біологічне і соціальне в структурі особистості. Мотиваційна сфера особистості. Потреби як джерело активності особистості. Мотиви. Види мотивів. Потяги й схильності. Інтереси. Переконавання і світогляд. Установка особистості. Ціннісні орієнтації особистості як змістова характеристика мотиваційної сфери особистості. Спрямованість особистості. Форми прояву спрямованості. Самосвідомість особистості. Образ "Я" як установка особистості. Самооцінка та її роль у становленні самосвідомості особистості. Рівень домагань. Формування особистості. Рушійні сили розвитку особистості. Формування особистості як процес і результат її розвитку. Формування особистості як цілеспрямоване виховання. Формування особистості молодшого школяра в

групі. Група і колектив. Методи вивчення міжособистісних взаємовідносин у групі. Діти з особливими потребами.

Поняття про діяльність. Діяльність та імпульсивна поведінка. Діяльність як зовнішня (фізична) і внутрішня (психічна) активність. Роль діяльності в становленні особистості. Структура діяльності людини: мета, мотиви, дії. Дія як процес, спрямований на досягнення поставленої мети. Види дій. Інтеріоризація й екстеріоризація дій. Опанування діяльністю. Навички і вміння. Етапи і чинники продуктивності формування навичок. Взаємодія навичок. Перенесення й інтерференція навичок. Уміння як використання знань і навичок для досягнення мети діяльності. Навички як дія, виконання якої стало потребою. Звички. Формування діяльності. Основні види діяльності (праця, навчання, гра) та їх психологічна характеристика. Основні види діяльності молодшого школяра.

Поняття “спілкування”. Функції спілкування. Взаємозв’язок спілкування та діяльності. Структура спілкування. Спілкування як обмін інформацією. Вербальна і невербальна комунікації. Мовлення як процес спілкування людей за допомогою мови. Спілкування як міжособистісна взаємодія. Роль і рольові очікування у процесі спілкування. Спілкування як сприймання і розуміння людьми одне одного. Причинна інтерпретація поведінки іншої людини. Ефекти “ореола” і стереотипізації у сприйнятті іншої людини. Спілкування людей у групах. Особливості спілкування у молодшому шкільному віці.

Поняття про темперамент. Теорії темпераменту. Тип вищої нервової діяльності та темперамент. Типи темпераменту. Прояв темпераменту у трудовій і навчальній діяльності. Темперамент й індивідуальний стиль діяльності.

Поняття про характер. Темперамент і характер. Характер та індивідуальність людини. Структура характеру. Індивідуальне і типове в характері. Риси характеру і становлення особистості. Акцентуації характеру. Методи вивчення характеру. Виразні ознаки характеру. Вчинки і дії. Проблема взаємозв’язку характеру і зовнішнього вигляду людини. Формування характеру. Формування характеру молодшого школяра.

Поняття про здібності. Задатки і здібності. Здібності та діяльність. Види здібностей. Загальні й спеціальні здібності. Рівні розвитку здібностей. Обдарованість. Талант. Геніальність. Умови розвитку здібностей: активність, навчання і виховання. Методи визначення здібностей. Формування здібностей. Роль інтересів і схильностей у формуванні здібностей. Спеціальні здібності і проблема їх розвитку. Розвиток здібностей у молодшому шкільному віці.

Поняття про: чуттєвий тон, афект, стрес, фрустрацію, настрій, пристрасть. Врахування психічних станів у навчально-виховній роботі з учнями молодшого шкільного віку.

Поняття про увагу. Фізіологічні основи уваги. Механізми мозкової діяльності, що забезпечують зосередження на об’єкті. Домінанта (А. Ухтомський). Орієнтовна діяльність і увага. Характеристики уваги: стійкість, переключення, розподіл, обсяг. Види уваги: мимовільна, довільна, післядовільна. Взаємозв’язок якостей уваги і властивостей нервової системи. Умови привертання уваги. Підтримка уваги у процесі діяльності. Методи вивчення уваги. Особливості уваги молодшого школяра.

Поняття “відчуття” і “сприймання”. Рефлекторна природа відчуттів. Рецептори й аналізатори. Класифікація відчуттів. Види відчуттів. Загальні властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація подразників. Поріг чутливості та його вимір. Удосконалення відчуттів. Компенсаційний ефект. Сприймання як перцептивна діяльність суб’єкта. Характеристики сприймання: предметність, цілісність, структурність, константність, осмисленість. Залежність сприймання від попереднього досвіду і характеру діяльності. Фігура і фон сприймання. Сприймання простору і часу. Зорові ілюзії. Удосконалення сприймання. Спостереження як цілеспрямоване сприймання. Особливості сприймання молодшого школяра.

Поняття про пам’ять. Фізіологічні основи пам’яті. Види пам’яті. Генетична і прижиттєва пам’ять. Класифікація пам’яті: за модальністю (наочно-образна, рухова, емоційна, словесно-логічна), тривалістю зберігання (миттєва, короткочасна, проміжна, довгострокова), цілями діяльності (мимовільна, довільна).

Процеси пам’яті. Запам’ятовування: мимовільне і довільне, механічне і логічне. Відтворення. Забування. Умови і прийоми підвищення ефективності пам’яті. Види пам’яті. Методи вивчення пам’яті. Особливості пам’яті молодшого школяра.

Поняття про мислення. Мислення і чуттєве пізнання. Операції мислення: порівняння, аналіз, синтез, абстракція, конкретизація, узагальнення. Форми мислення: поняття, судження, умовивід. Класифікація видів мислення: за формою (предметно-дійове, наочно-образне, словесно-логічне), характером розв'язаних задач (теоретичне, практичне), ступенем новизни й оригінальності (репродуктивне, творче). Індивідуальні особливості мислення: глибина, самостійність, широта, гнучкість, швидкість, креативність. Мислення і мовлення. Мислення як процес розв'язання завдань. Етапи розв'язання завдань і розумові дії. Засоби активізації розумової діяльності людини. Методи вивчення мислення. Особливості мислення і мовлення молодшого школяра.

Поняття про уяву. Випереджальне відображення у процесі уяви. Види уяви: мимовільна і довільна, репродуктивна і творча. Фантазія, марення, мрії. Фізіологічні основи уяви. Засоби і прийоми створення нових образів: типізація і гіперболізація, аглютинація, схематизація. Методи вивчення уяви. Уява і творча діяльність. Особливості уяви молодшого школяра.

Поняття про почуття. Функції почуттів. Фізіологічні основи почуттів. Форми переживання почуттів. Емоції. Класифікація емоцій. Емоційний тон відчуттів. Емоційні стани. Афекти. Настрій. Емоційний стрес, тривожність. Емоційні властивості особистості. Соціальна обумовленість людських почуттів. Почуття й особистість. Вищі почуття: моральні, інтелектуальні, естетичні, практичні. Методи вивчення емоційної сфери людини. Можливості саморегуляції емоцій.

Поняття про волю. Функції волі. Воля як саморегуляція діяльності. Прояви волі. Потяги і бажання. Прагнення особистості. Ризик і його види. Вольові якості. Простий і складний вольовий акт. Структура складного вольового акту. Ухвалення рішення і його реалізація. Локус контролю. Взаємозв'язок мотивів і волі. Можливості самовиховання волі. Особливості емоційно-вольової сфери молодшого школяра.

Список рекомендованих джерел:

1. Варій М. Психологія. К.: Академвидав, 2009.
2. Гиппенрейтер Ю. Б. Введение в общую психологию. — М.: ЧеРо, Юрайт, 2001.
3. Дуткевич Т. Загальна психологія. К.: Центр навчальної літератури, 2019.
4. Загальна психологія / За ред. С.Д.Максименка. — К.: Форум, 2000.
5. Загальна психологія: Навч. вид. / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін. — К.: Академія., 2000.
6. Засекіна Л.В. Основи психології. К.: Медицина, 2018.
7. Максименко С. Д., Солов'єнко В. О. Загальна психологія. — К.: МАУП, 2000.
8. Основи психології / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. — 3-тє вид. — К.: Либідь, 1997.
9. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. — СПб.: Питер, 2000.
10. Савчин М.В. Загальна психологія. — К.; Академвидав, 2011.
11. Сергєєнкова О., Столяренко О. Загальна психологія. К: Центр навчальної літератури, 2019.
12. Слюсарєаский М. Психологія. Львівська політехніка, 2019.
13. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки. — К.: Академвидав, 2006.

6. Вступ до спеціальності

Зміст підготовки майбутнього вчителя початкових класів. Мета і завдання курсу «Вступ до спеціальності». Структура і функції вищої педагогічної освіти в Україні. Модернізація вищої освіти України і європейський освітній процес. Організація навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Поняття і особливості методів та форм організації навчання у вищому навчальному закладі. Організація та культура навчальної праці студента, техніка його розумової праці. Наукова робота студентів у системі професійної підготовки. Участь студентів у науково-дослідницькій роботі. Формування у студентів дослідницьких умінь. Самостійна робота з книгою як основа дослідницької діяльності студентів. Особливості підготовки, структури, оформлення доповіді, виступу, дискусії. Читання, його роль у навчальній діяльності студентів. Бібліографічні каталоги та робота з ними. Види опрацювання літературних джерел: виписки,

план, тези, конспект. Письмові творчі роботи. Загальні вимоги щодо змісту, структури, оформлення есе, реферату. Система контролю та оцінювання знань, умінь і навичок студентів.

Суперечності та кризи студентського віку. Адаптація студентів у ВНЗ, її види та умови ефективності. Психологічні особливості студентської групи. Етапи становлення студентської групи, особливості поведінки її членів. Права та обов'язки студента закладу вищої освіти.

Роль мотивації в навчально-професійній діяльності. Психологічні передумови і показники успішності студентів у навчально-професійній діяльності. Причини неуспішності студентів і шляхи їх усунення. Організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів. Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців.

Самовиховання в системі підготовки майбутнього вчителя. Організація професійного самовиховання майбутніх педагогів. Самопізнання як передумова самовиховання майбутнього педагога. Самостійна робота – шлях до самоосвіти студента. Наукова організація праці студента. Технологія професійного самовиховання майбутнього педагога. Самовиховання майбутнього вчителя як система. Професійне зростання вчителя.

Освіта як багатоаспектне поняття. Види та рівні освіти. Принципи побудови системи освіти України. Характеристика основних типів навчальних закладів системи освіти. Основні тенденції розвитку сучасної освіти. Концепція «Нова українська школа». Педагогіка партнерства. Принципи партнерства. Основні шляхи співпраці: залучення батьків до освітнього процесу. Інтеграція в освіті. Діяльнісний підхід: критичне мислення і розв'язання проблем.

Школа першого ступеня – початкова ланка в системі освіти України; її роль у національному відродженні. Виклики, що стоять перед початковою школою. Завдання школи першого ступеня в світлі Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», концепції «Нова українська школа». Ціннісні орієнтири Державного стандарту початкової освіти. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. Компетентнісний підхід у педагогічному процесі початкової школи. Суть та мета інтегрованого навчання. Методичні принципи об'єднання предметів у початкових класах. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення. Історичний експурс розвитку інклюзії. Особливості корекційної роботи вчителя в умовах інклюзивної освіти. Оцінювання навчальних досягнень учнів. Мета і цілі оцінювання в сучасній школі. Технологія портфоліо. Обсяг домашніх завдань

Суть і функції педагогічної діяльності. Становлення і розвиток педагогічної професії. Особливості педагогічної професії. Структура педагогічної діяльності. Стилї педагогічної діяльності. Педагогічний імідж вчителя початкових класів. Проблема іміджу в історії освіти і виховання. Поняття, складові та функції педагогічного іміджу.

Педагогіка як наука і навчальна дисципліна. Етапи розвитку педагогіки. Предмет і завдання педагогіки. Основні категорії педагогіки. Система педагогічних наук. Зв'язок педагогіки з іншими науками та навчальними дисциплінами. Джерела розвитку педагогіки. Сутність та особливості наукових досліджень у педагогіці. Методи педагогічних досліджень. Етапи науково-педагогічного дослідження.

Поняття розвиток у педагогічній науці. Розмежування понять «індивід», «особистість», «індивідуальність» Основні чинники розвитку особистості. Роль спадковості в розвитку людини. Середовище і розвиток. Вплив виховання на розвиток людини. Активна діяльність особистості як чинник її розвитку. Нерівномірність розвитку. Акселерація і ретрадація в розвитку особистості. Теорії виникнення явища акселерації: Причини ретрадації молодшого школяра. Запобігання та протидія насильству. Декларація прав дитини. Ознаки, види та протидія домашньому насильству. Робота вчителя з батьками учнів. Психічні травми дитини. Девіантна поведінка дітей як прояв соціальної дезадаптації. Дитяча злочинність, бездомні діти, наркоманія та алкоголізм. Наслідки авторитарного стилю виховання у сім'ї та роботи вчителя.

Вікова періодизація в педагогічній науці : історія проблеми. Дошкільний період розвитку. Початок навчання у школі: вплив на емоційний стан і поведінку дитини. Характеристика вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів. Права і обов'язки школяра. Особливості розвитку дитини під час організації навчання. Врахування індивідуальних особливостей молодшого школяра в організації педагогічного процесу. Етапи та умови розвитку пізнавальних інтересів. Нерівномірність розвитку та гендерні відмінності.

Професійно-зумовлені вимоги до особистості вчителя. Професіограма. Права і обов'язки вчителя. Роль особистісних якостей учителя в педагогічній діяльності. Професійність.

Педагогічні здібності. Педагогічна культура. Педагогічна техніка. Педагогічна майстерність. Інновації в початковій освіті. Педагогічний портрет учителя-новатора. Творчий характер роботи вчителя. Вчитель як дослідник педагогічних явищ та процесів. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності.

Роль учителя у формуванні психологічно безпечного середовища. Забезпечення права вибору дітей. Формування спільних цінностей. Ранкові зустрічі. Фізичне середовище. Розвиток відповідальності. Встановлення правил. Участь дітей в організації освітнього середовища. Багатоманітність світу і простір для кожного.

основа педагогічної діяльності. Вербальна і невербальна комунікація. Суть педагогічного спілкування. Структура педагогічного спілкування. Стили педагогічного спілкування. Бар'єри спілкування. Мистецтво педагогічного спілкування. Педагогічні конфлікти: причини виникнення, їх види, усунення та розв'язання. Педагогічний конфлікт: структура, сфера, динаміка. Конфлікт у взаємодії «вчитель - учні». Міжособистісні конфлікти у педагогічному колективі. Поведінка вчителя у конфліктній ситуації.

Соціально-педагогічні проблеми вчительської праці: історія та сучасність. Постать учителя у працях видатних культурних діячів та педагогів. Особистість вчителя та суспільна роль педагогічної професії у працях Я. Коменського, Ф.-В.-А Дістервега, Ж.-Ж. Руссо, О. Духновича, А. Волошина, К. Ушинського, Л. Толстого, В. Сухомлинського, А. Макаренка, Ш. Амонашвілі та ін. Стрес у педагогічній діяльності: ознаки, причини та наслідки стресу. Поради педагогу щодо зменшення впливу стресу. Синдром емоційного вигорання та професійні деформації у педагогічній діяльності.

Список рекомендованих джерел:

1. Бути вчителем: Навчально-методичний посібник з курсу „Вступ до спеціальності” / Укладач О.В. Більська. Вінниця: ТД «Едельвейс и К», 2012. 296 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: Полтавський вісник, 1994. 191с.
3. Волинець К. І. Вступ до спеціальності: початкова освіта. Модуль 2 : навч. посіб. / К. І. Волинець, О. М. Ващенко, Т. В. Кравченко. Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. 148 с.
4. Гузій Н. В. Основи педагогічного професіоналізму. – К. : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2004. 155 с.
5. Джус О. В. Вступ до спеціальності [Текст] : навч.-метод.посібник. Ів.-Франківськ : Плай, 2004.110 с.
6. Добенько О.В., Бондаренко Є.А. Педагогічна техніка: Навч. посібник / За заг. ред. Л.М.Романишиної. Тернопіль, 2000. 132 с.
7. Довга Т. Я. Імідж сучасного вчителя: Навчально-методичний посібник / Т. Я. Довга. Кіровоград: ПП «Ексклюзив–Систем», 2014. 144 с.
8. Леві В. Нестандартна дитина. Переклад. з рос. К., 1991. 256 с.
9. Мазоха Д. С. На шляху до педагогічної професії (Вступ до спеціальності): Навчальний посібник. / Д. С. Мазоха. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 168 с.
10. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії К. : Академвидав, 2012. 200 с.
11. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. К.: Рад. шк., 1990. – 366 с.
12. Нова українська школа: poradnik для вчителя. За заг.ред. Н.М.Бибик. Київ: Літера, ЛТД, 2019.208 с.
13. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А.І.Кузьмінський, В.Л.Омеляненко. К.: Знання Прес, 2003. 700
14. Педагогічна освіта і професійна підготовка в сучасному соціокультурному середовищі: монографія / Товканець Г.В. та колектив авторів / За заг.ред. Товканець Г.В. Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 2018 302 с.
15. Пихтіна Н. П. Основи педагогічної техніки [текст] : навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2013. 316 с.
16. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. К.: Рад. школа, 1978. 263 с.
17. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.1 (Зміст.: Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу). К.: Рад. школа,1976 654 с.

18. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т Т.2 (Зміст: Формування комуністичних переконань молодого покоління. – Як виховати справжню людину. Сто порад учителів). К.: Рад. школа, 1976. 670 с.
19. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.3 (Зміст: Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. Виховувати громадянина). К.: Рад. школа, 1977. 670 с.
20. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 4 (Зміст: Павлиська середня школа. Розмова з молодим директором школи). К.: Рад. школа, 1977. 638 с.
21. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: Навч. посібник. К., 2004. 335 с.
22. Теслюк В.М., Лузан П.Г., Шовкун Л.М. Основи педагогічної майстерності: Навчальний посібник. К. : ДАККіМ, 2010. 244 с.
23. Ушинський К. Людина як предмет виховання. Спроба антропологічної антропології // Вибр. пед. твори: У 2 т. К., 1982. Т.1.
24. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти.- 2-е вид. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2003. 136 с.
25. Федорчук В.В. Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.

7. Порівняльна педагогіка початкової школи

Порівняльна педагогіка як галузь науки та навчальна дисципліна. Об'єкт і предмет порівняльної педагогіки, її місце в системі педагогічних наук. Зв'язок порівняльної педагогіки з іншими науками. Функції та завдання порівняльної педагогіки. Основні категорії порівняльної педагогіки. Порівняльна педагогіка в системі професійної підготовки майбутнього фахівця.

Проблема періодизації розвитку порівняльної педагогіки. Етапи розвитку порівняльної педагогіки: загальні характеристики. Передумови виникнення порівняльної педагогіки. Формування теоретичних засад порівняльної педагогіки в ХІХ ст. Розвиток компаративістики у ХХ ст. Основні напрями компаративних досліджень у країнах Західної Європи. Актуальні проблеми порівняльної педагогіки на сучасному етапі. Міжнародні і європейські науково-дослідницькі центри з компаративної педагогіки. Порівняльна педагогіка в сучасній Україні.

Компаративний аналіз і компаративне дослідження. Наукові підходи до проведення компаративно-педагогічних досліджень. Вимоги до компаративного дослідження. Класифікація методів порівняльно-педагогічних досліджень. Методологічні принципи порівняльної педагогіки. Рівні компаративних досліджень. Фази порівняльного дослідження. Емпірична база порівняльних досліджень в освіті.

Глобалізація та інтернаціоналізація, їхній вплив на розвиток освіти. Інтеграція як стратегія розвитку освіти. Міжнародні освітні організації. Міжнародні освітні програми. Інструменти впливу на освітню політику національних держав. Сучасні освітні парадигми як моделі розвитку освіти. Аналіз соціальної зумовленості освітніх потреб. Полікультурність в освіті. Полікультурне виховання у зарубіжній педагогіці: досвід розвинених країн. Освіта дорослих у сучасному світі. Навчання впродовж життя в зарубіжних країнах. Дистанційне навчання в освітньому процесі. Провідні напрями і тенденції розвитку освітніх систем у світі та Україні. Перспективи розвитку освіти.

Проблема оновлення шкільної освіти. Результативність освіти. Диференціація освіти. Стандартизація освіти. Загальна характеристика сучасних освітніх реформ. Стратегія і визначальні напрями реформування освітніх систем. Тенденції розвитку шкільної освіти у світі на сучасному етапі. Особливості розвитку системи початкової освіти. Особливості контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів у школах зарубіжних країн. Роль приватних навчальних закладів у сучасних освітніх системах. Особливості та проблеми розвитку шкільної освіти у провідних країнах світу та Україні.

Соціальний попит на педагогічну освіту. Політичні та економічні чинники розвитку вищої освіти. Основні напрями реформування вищої педагогічної освіти в розвинених країнах світу. Ефективність вищої педагогічної освіти в країнах світу. Провідні світові тенденції розвитку вищої педагогічної освіти. Основні парадигми підготовки вчителів. Специфіка вдосконалення професійної підготовки вчителів початкової школи. Професіоналізація педагогічних кадрів і неперервна освіта. Проблема демократизації освіти. Порівняльні аспекти розвитку вищої педагогічної освіти в Україні.

Інтеграція в галузі вищої освіти. Болонський процес як стратегія модернізації та демократизації національних систем вищої освіти. Цілі та принципи європейської інтеграції у сфері вищої освіти. Європейська кредитно-трансферна система (ECTS). Напрями реалізації завдань європейської інтеграції у сфері вищої освіти. Етапи розвитку Болонського процесу. Труднощі імплементації Болонського процесу. Інтеграція системи вищої освіти України у європейський освітній простір.

Політичні, соціально-економічні та соціокультурні чинники розвитку освітніх систем в англо-американському регіоні. Загальні тенденції розвитку освіти на сучасному етапі. Управління освітою у США та її фінансування. Структура шкільної системи США. Загальна характеристика і типи навчальних закладів у США. Початкова освіта у США. Вища педагогічна освіта у США. Організація та управління освітою у Великобританії. Структура шкільної системи Великобританії. Загальна характеристика і типи навчальних закладів у Великобританії. Початкова освіта у Великобританії. Вища педагогічна освіта у Великобританії. Організація і управління освітою у Канаді. Структура шкільної системи Канади. Загальна характеристика і типи навчальних закладів у Канаді. Початкова освіта у Канаді. Вища педагогічна освіта у Канаді. Порівняльний аналіз британської, американської та канадської освітніх моделей. Переваги та обмеження освітніх систем США, Великобританії та Канади.

Загальні тенденції розвитку освітніх систем західноєвропейських країн. Політичні, соціально-економічні та соціокультурні чинники розвитку освітніх систем в регіоні. Національні особливості організації системи освіти в Німеччині. Типи навчальних закладів. Початкова освіта у ФРН. Вища педагогічна освіта у ФРН. Оцінювання знань у системі освіти Німеччини. Особливості організації системи освіти в Франції. Типи навчальних закладів. Початкова освіта у Франції. Вища педагогічна освіта у Франції. Оцінювання знань у системі освіти Франції. Освітня система Бельгії. Типи навчальних закладів. Початкова освіта у Бельгії. Вища педагогічна освіта у Бельгії. Оцінювання знань у системі освіти Бельгії. Особливості організації системи освіти Італії. Типи навчальних закладів. Початкова освіта в Італії. Вища педагогічна освіта в Італії. Оцінювання знань у системі освіти Італії. Переваги та обмеження західноєвропейських освітніх систем, можливості запозичення досвіду їх функціонування.

Загальні тенденції розвитку освітніх систем країн Вишеградської групи до і після вступу в ЄС. Політичні, соціально-економічні та соціокультурні чинники розвитку освітніх систем в регіоні. Диверсифікація джерел фінансування освіти. Освітня система Словаччини. Типи навчальних закладів. Початкова освіта у Словаччині. Вища педагогічна освіта у Словаччині. Оцінювання знань у системі освіти Словаччини. Особливості організації системи освіти Чехії. Типи навчальних закладів. Початкова освіта у Чехії. Вища педагогічна освіта у Чехії. Оцінювання знань у системі освіти Чехії. Освітня система Польщі. Типи навчальних закладів. Початкова освіта у Польщі. Вища педагогічна освіта у Польщі. Оцінювання знань у системі освіти Польщі. Організація системи освіти Угорщини. Типи навчальних закладів. Початкова освіта в Угорщині. Вища педагогічна освіта в Угорщині. Оцінювання знань в системі освіти Угорщини. Переваги та обмеження освітніх систем країн Вишеградської групи, можливості запозичення досвіду їх функціонування.

Проблеми розвитку освіти в Радянському Союзі. Загальні характеристики освітніх систем у пострадянських країнах. Політичні, соціально-економічні та соціокультурні чинники розвитку освітніх систем. Диверсифікація освітніх послуг і фінансування. Початкова освіта в пострадянських країнах. Трансформація освітніх систем у Прибалтійських країнах. Система освіти в сучасній Росії. Особливості розвитку системи освіти України в пострадянському контексті.

Загальна характеристика освітніх систем країн Східної та Південно-Східної Азії. Політичні, соціально-економічні та соціокультурні чинники розвитку освітніх систем. Особливості організації системи освіти Японії. Характеристика освітньої системи Китаю. Освітня система Південної Кореї. Реформування системи освіти Сінгапуру. Тенденції розвитку освітніх систем країн Сходу на сучасному етапі. Переваги та обмеження освітніх систем розвинутих країн Східної та Південно-Східної Азії.

Список рекомендованих джерел:

1. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка: підручник; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ; Ніжин: Лисенко М., 2016. 408 с.
2. Галус О.М., Шапошнікова Л.М. Порівняльна педагогіка. К.: Вища школа, 2006. 216 с.
3. Пономарьова Г.Ф., Семенова М.О. Порівняльна педагогіка: Навчальний посібник. – Харків: Ексклюзив, 2014. 424 с.
4. Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів: хрестоматія. К. : Педагогічна думка, 2015. 176 с.
5. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. Суми, 1999. 300 с.
6. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англосовітських країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ– початок ХХІ ст.): монографія. Суми: Сумська обл. друк.; Козацький вал, 2004. 500 с.
7. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти: навчальний посібник. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 319 с.
8. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США: монографія / А.П. Джурило, О.З. Глушко, О.І. Локшина та ін. К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 192 с.
9. Чепіль М. М. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2014. 216 с.
10. Черепанова С. Порівняльна педагогіка. Лекції. Практикум: навч. посіб. для студентів-магістрантів спец. 011 "Освіт., пед. науки". Львів: Растр-7, 2019. 175 с.

8. Школознавство

Школознавство як галузь педагогічної науки. Поняття про школознавство. Предмет і об'єкт дослідження. Мета та завдання школознавства. Зв'язок школознавства з іншими науками.

Сутність, особливості й види управління. Принципи управління закладом загальної середньої освіти. Методи управління школою. Структура органів управління освітою.

Організаційні форми управлінської діяльності в школі. Рада школи. Педагогічна рада. Нарада при директорові школи.

Органи громадського самоврядування. Піклувальна рада. Учнівський комітет. Батьківський комітет. Методичні об'єднання, комісії, асоціації.

Державне управління системою початкової освіти. Сутнісні характеристики державного управління освітою. Система органів державного управління освітою в Україні. Положення про дошкільні, загальноосвітні та вищі навчально-виховні заклади. Статут закладу загальної середньої освіти.

Інспектування шкіл. Структура шкільної інспекції. Зміст роботи шкільної інспекції. Особливості організації та проведення інспектування. Ліцензування і атестація школи.

Основні функції управління. Педагогічний аналіз як функція управління. Планування роботи школи. Організація як функція управління.

Особливості внутрішньо-шкільного контролю. Сутність, принципи і функції внутрішньо-шкільного контролю. Суб'єкти й об'єкти внутрішньо-шкільного контролю. Види, форми й методи внутрішньо шкільного контролю. Планування й організація внутрішньо-шкільного контролю в школі .

Методична робота в школі. Завдання та зміст методичної роботи. Форми методичної роботи з учителями, їх характеристика. Організація методичної роботи в гімназіях і ліцеях. Організація методичної роботи з учителями початкових класів малокомплектних шкіл.

Форми організації методичної роботи. Індивідуальні форми. Колективні форми. Планування роботи методичних об'єднань в школі.

Організація позакласної виховної роботи в школі. Основи діяльності класного керівника. Навчально-виховна робота з колективом класу. іагностика в системі роботи вчителя. Педагогічне просвітництво дітей початкових класів.

Передовий педагогічний досвід. Поняття про передовий педагогічний досвід. Критерії оцінки передового педагогічного досвіду. Виявлення передового педагогічного досвіду. Технологія впровадження передового педагогічного досвіду.

Управління малокомплектними початковими школами. Особливості малокомплектної школи. Навчально-виховний процес у малокомплектній початковій школі. Особливості поєднання класів у комплект. Специфіка побудови уроків у класах-комплектах. Керівництво самостійною роботою. Організація виховної роботи в класах-комплектах. Функція управління в малокомплектній початковій школі.

Діловодство в початковій школі. Загальні положення діловодства в початковій школі. Організаційно-розпорядча документація в школі. Документація із особового складу. Вимоги й особливості ведення вчителем початкових класів шкільної документації.

Учитель початкової школи України. Основні групи вимог до учительської професії. Основні функціональні обов'язки вчителя початкової школи. Вимоги до кваліфікаційних категорій педагогічних працівників та педагогічних звань. Особливості організації роботи груп продовженого дня. Єдність і наступність діяльності вчителя початкових класів та вихователя групи продовженого дня. Планування роботи вчителя початкових класів.

Список рекомендованих джерел:

1. Волкова Н.П. Педагогіка : посіб. для студ. вищих навч. закл. К.: Видавничий центр "Академія", 2002. 576 с.
2. Васильченко Л.В. Управлінська культура і компетентність керівника. Х. : Вид. група «Основа», 2007. 176 с.
3. Вдовиченко Р.П. Управлінська компетентність керівника школи. Х. : Вид. група «Основа», 2007. 112 с.
4. Даниленко Л. Освітній менеджмент : навч. посіб. / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. К. : Шкільний світ, 2003. 400 с.
5. Зайченко І.В. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих педаг. навч. закл. Чернігів, 2003. 528 с.
6. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / В.О. Василенко, В.Г. Шматько; за ред. В.О. Василенка. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 440 с.
7. Карамушка Л.М. Психологія управління. К. : Міленіум, 2003. 344 с.
8. Книга керівника навчально-виховного закладу : довідково-методичне видання / упоряд. Б.М. Терещук, В.В. Скиба. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. 768 с.
9. Кузьмін О. Основи менеджменту : підручник / Олег Кузьмін, Ольга Мельник. К. : Академвидав, 2003. 414 с.
10. Лебідь О.В. Професійна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу : навч. посіб. / Ольга Лебідь. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2011. 263 с.
11. Луцик Д.В. Школознавство. Дрогобич : Відродження, 1998. 114 с.
12. Луцик Д.В. Українське школознавство, його джерела і сучасність. Дрогобич: Відродження, 1996. 141 с.
13. Мазоха Д.С., Опанасенко Н.І. Педагогіка : навч. посіб. Київ, Центр навчальної літератури, 2005. 232 с.
14. Маслов В.І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : навч. посіб. Тернопіль, Астон, 2007. 150 с.
15. Наука управління загальноосвітнім навчальним закладом : навч. посіб. / Т.М. Десятов, О.М. Коберник, Б.Л. Тевлін, Н.М. Чепурна. Х. : Основа, 2004. 240 с.
16. Немченко С.Г. Рефлексивне управління загальноосвітньою школою : навч. посіб. Донецьк : вид-во «ЛАНДОНXXI», 2010. 230 с.
17. Онишків З.М. Основи школознавства : навч. посіб. для студ. педагог. вузів. 3-е видання, доп. і перер. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2003. 176 с.
18. Освітній менеджмент : навч. посіб. / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. К. : Шкільний світ, 2003. 400 с.
19. Основні питання школознавства : навч. посіб. для вчит. поч. кл. / за заг. ред. Г.В. Троцько. Харків: Державний педуніверситет, 1994. 190 с.
20. Павлютенков Є.М. Мистецтво управління школою. Х. : Вид. група «Основа», 2011. 320 с.
21. Пекельна В.С., Удод О.А. Управління школою. Дніпропетровськ: Альфа, 1998. 120 с.

22. Управління навчальним закладом : підручник для магістрантів педагогічних університетів / С.Г. Немченко, О.Б. Голік, О.А. Кривильова, О.В. Лебідь. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. 516 с.
23. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих педаг. закл. освіти. К.: Видавничий центр "Академія", 2000. 554 с.
24. Хриків Є.М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. К.: Знання, 2006. 365 с.

9. Теорія виховання

Сутність процесу виховання. Виховання – соціально і педагогічно організований процес формування людини як особистості. Структура процесу виховання. Рушійні сили виховання. Внутрішні суперечності процесу виховання. Зовнішні суперечності. Складові виховного процесу. Закономірності виховного процесу. Принципи виховання. Цілеспрямованість виховання. Поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодільністю учнів. Зв'язок виховання з життям. Єдність свідомості та поведінки в вихованні. Виховання в праці. Комплексний підхід у вихованні. функціонування гуманістичного освітнього середовища. Виникнення перших освітніх закладів на території сучасного Закарпаття. Виникнення загальної початкової освіти. Організація початкових шкіл в усіх великих селах Закарпаття. Освітні реформи Андрія Бачинського. Впровадження толерантності у практику загальної освіти. Вплив вчителя (духовенства) на обмеження або переваги при навчанні представників різних релігійних (етнічних) груп. Відмінності в освіті різних релігійних (етнічних) груп. Полікультурності в освіті періоду Чехословацької республіки. Особливості навчання українців та представників інших національних меншин. Зміст шкільних підручників як фактор полікультурного виховання молодших школярів. Можливості творчого використання історичного досвіду полікультурного виховання у сучасних умовах.

Закономірності виховання: органічний зв'язок виховання із суспільними потребами та умовами, взаємодія в виховному процесі всієї сукупності різноманітних чинників; опора в виховному процесі на позитивні якості дитини, стимуляцію активності особистості, позитивні емоції від досягнутих успіхів; результати виховання залежать від виховного впливу на внутрішній світ дитини, її духовну, емоційну сфери; діяльність і спілкування як визначальні чинники. Принципи виховання: цілеспрямованість, Поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодільністю учнів, повага до особистості дитини, поєднана з розумною вимогливістю до неї та інші.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»). Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Концепція «Нова українська школа». Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Методи Нової української школи (наставництво, супервізія, інтервізія, моделювання, проєктування, тощо), можливості їх використання для організації роботи інклюзивного класу в умовах полікультурного освітнього простору.

Характеристики провідної діяльності у молодшому шкільному віці. Психічні новоутворення молодших школярів: довільність психічних процесів, рефлексія, внутрішній план дій. Основні психічні процеси: мовлення, мислення, пам'ять, увага, уява. Психологічні умови розвитку молодших школярів. Орієнтовні завдання виховної роботи в 1-4 класах. Позакласна робота з молодшими школярами. Суть і змістове наповнення в полікультурному просторі початкової освіти складових педагогіки партнерства: спілкування, взаємодія та співпраця.

Полікультурне виховання. Громадянське виховання. Розумове виховання. Моральне виховання. Екологічне виховання. Статеве виховання. Правове виховання. Трудове виховання. Естетичне виховання. Фізичне виховання.

Поняття про методи виховання. Підходи до класифікацій методів виховання. Структура методів виховання. Методи формування свідомості особистості. Методи організації діяльності та формування досвіду громадської поведінки. Методи стимулювання поведінки і діяльності особистості. Методи контролю, самоконтролю та самооцінки у вихованні. Прийоми педагогічного впливу. Вимоги до використання методів виховання в навчально-виховному процесі початкової школи. Вибір методів виховання. Засоби виховання.

Виховання особистості в колективі. Позакласна виховна робота. Колективні творчі справи (КТС). Колективне планування виховної роботи. Виховання представників усіх національностей на засадах демократичності та гуманізму. Формування позитивного досвіду міжкультурної взаємодії. Міжкультурна толерантність.

Проблема особистості і колективу в науково-педагогічних дослідженнях. Дитячий колектив, його ознаки. Основні типи дитячих колективів: первинний і загальний, постійний і тимчасовий, одно- і різновіковий. Структура первинного учнівського колективу. Стадії розвитку колективу. Шляхи та чинники розвитку дитячого колективу. Педагогічне керівництво процесом формування дитячого колективу. Виховання колективу і організація самоврядування молодших школярів у режимі повного і продовженого дня. Учніське самоврядування в школі і класі. Формальні і неформальні групи учнівського колективу. Дитячі і юнацькі громадські організації. Неформальний молодіжний рух. Суть і змістове наповнення в полікультурному просторі початкової освіти складових педагогіки партнерства: спілкування, взаємодія та співпраця

Класний керівник у школі. Функції класного керівника. Напрями і форми роботи класного керівника. Критерії оцінювання ефективності виховного процесу. Зміст й основні напрями організації роботи класного керівника. Функції класного керівника (діагностична, організаційна, виховна, координаційна, стимулююча). Роль класного керівника в організації виховної роботи початкової школи. Критерії оцінювання діяльності класного керівника. Планування виховної роботи в ЗОШ I ступеня. Поняття та види планування. Функції планування. Структура плану виховної роботи класного керівника. Умови ефективності планування. Орієнтовний зміст виховання в загальноосвітній школі. Можливості реалізації в полікультурному освітньому просторі початкової освіти принципів педагогічного партнерства: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Форми взаємодії педагогів та батьків. Батьківські збори. Лекторій. Педагогічні практикум. Педагогічні умови успішного виховання дітей у сім'ї. Вивчення батьками своїх дітей. Особистий приклад батьків. Спільна діяльність, розумне спілкування. Педагогічна культура батьків. Подолання конфлікту між батьками і дітьми. Подолання недоліків сімейного виховання. Участь громадськості у вихованні дітей. Орієнтовна програма вивчення сім'ї. Методи вивчення сім'ї. Педагогічна просвіта батьків. Батьківські університети.

Сутність поняття « педагогічно занедбані діти». Які соціально-педагогічні умови спричиняють появу важковиховуваних дітей. Яких вихованців відносять до категорії педагогічно занедбаних дітей. Які основні принципи, шляхи й засоби перевиховання педагогічно занедбаних дітей. Які є етапи роботи з перевиховання педагогічно занедбаних «важких» дітей. На які загальнопедагогічні чинники варто спиратись у процесі перевиховання педагогічно занедбаних дітей

План виховної роботи. Мета планування. Педагогічні вимоги до плану виховної роботи. Джерела планування. Технологія планування виховної роботи. Етапи: діагностичний, прогностичний, орієнтаційно-пошуковий, структурно-змістовий, конструктивно-операційний, контрольний-оцінний. Види підходів до планування в сучасній школі. Формальний план. Традиційний план. Випадковий план. Механічне планування. Форми залучення педагогів до розробки плану виховної роботи на новий навчальний рік. Залучення батьків до планування виховної роботи. Форми залучення учнів до планування. Орієнтовні вимоги до плану виховної роботи.

Поняття, зміст і основні функції педагогічної діагностики. Об'єкти педагогічної діагностики. Структура діагностичного дослідження. Сутність, зміст основних принципів діагностичного дослідження педагогічних явищ. Рівні педагогічної діагностики. Організаційні вимоги до проведення педагогічної діагностики. Використання тестів при діагностиці учнів в початковій школі. Вимоги до тестів у початковій школі. Значення діагностики в початковій школі.

Завдання, зміст й основні напрямки позакласної виховної роботи з молодшими школярами
Форми позакласної виховної роботи Позашкільна виховна робота. Поняття про позаурочну і позашкільну роботу як важливу ланку навчання і виховання в системі безперервної освіти. Закон України «Про позашкільну освіту». Завдання позашкільного навчання і виховання та шляхи їх реалізації відповідно до вимог сучасного суспільства. Види позашкільної виховної роботи. Позашкільні навчально-виховні заклади і основні напрямки їх діяльності. Виховна діяльність громадських організації дітей та молоді. Перебудова змісту і форм позаурочної і позашкільної виховної роботи на засадах народної педагогіки.

Список рекомендованих джерел:

1. Волкова Н. П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
2. Кондрашова Л. В. Методика організації виховної роботи в сучасній школі: навчальний посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. 187 с.
3. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: підручник. Київ : Знання-Прес, 2003. 418 с.
4. Максимюк С. П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2005. 672 с.
5. Мельничук С. Г. Педагогіка (Теорія виховання): навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2012. 288 с.
6. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2006. 560 с. (3-є видання, доповнене.).
7. Попадич О. О. Росул В. В. Основи психології та педагогіки (методичний комплекс з навчальної дисципліни). Ужгород : Видавничий центр УжНУ «Говерла», 2014. 40 с.
8. Попадич О. О. Теорія виховання: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. студентів спеціальності 013 Початкова освіта». Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2019. 50 с.
9. Попадич О. О. Методичні рекомендації проходження педагогічної практики (Позакласні виховні заходи) студентів спеціальності Початкова освіта. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. 38 с.
10. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2006. 560 с. (Видання 2-ге, виправлене, доповнене).
11. Червінська І. Б. Методика виховної роботи в початковій школі : ч.75 теорія й практика. Навчально-методичний комплекс. Частина 1. Опорні конспекти лекцій [для студ. вищ. навч. закл.] / Інна Богданівна Червінська. Івано-Франківськ : Вид-во Симфонія Форте, 2013. 332 с.
12. Ягупов В. П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Либідь, 2003. 560 с.

10. Дидактика

Поняття «система» у педагогічному дискусі. Особливості початкової освіти як системи. Обставини, які визначають унікальність початкової освіти. Унікальність просвітницької, культуротворчої й соціальної функції початкової освіти.

Розвиток початкової освіти на території сучасної України. Започаткування загальної середньої освіти у Закарпатті у «золотий» період Андрія Бачинського. Зміни в загальній освіті у радянський період. Реформування системи освіти у період незалежної України. Нова українська школа.

Тенденції та особливості розвитку початкової освіти за рубежом. Багатоваріантність форм початкової освіти у різних країнах світу. Розмаїття типів освітніх закладів. Вікові особливості здобувачів початкової освіти. Участь батьків та соціальних інститутів у організації початкової освіти.

Вклад Андрія Бачинського у розвиток системи початкової освіти на Закарпатті. Олександр Духнович як автор першого підручника для навчання на українській мові. Зміна педагогічних ідеом у освітній діяльності Августина Волошина.

Законодавче відображення реформ освіти у Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI ст.», законах України «Про освіту», «про загальну середню освіту». Поняття про «Державний стандарт початкової освіти». Концептуальне йи нормативне забезпечення «Нової української школи»».

Основні принципи і підходи до відбору і структурування навчального змісту у сучасній початковій освіті. Диференційований підхід на внутрішньому та зовнішньому рівні. Інтеграція знань як якісно новий рівень синтезу змісту початкової освіти.

Навчальні плани та їх структура, призначення. Чинні програми для початкової освіти, їх особливість та методичне забезпечення.

Гуманізація сучасної освіти, її суть. Гуманізація спілкування в освітньому процесі. Способи організації партнерської взаємодії. Гуманістичний потенціал освітнього середовища початкової освіти. Особистісно-орієнтована модель освіти.

Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що включає визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога та інших учасників освітнього процесу. Основні принципи та характеристики педагогіки партнерства.

Інтегроване навчання: діяльнісний та тематичний підходи. Інтерактивне навчання. Проектне навчання. Творче та діяльнісне навчання. Ігрові технології.

Вимоги до шкільного підручника. Підручники для початкового навчання за авторством регіональних авторів. Тенденції, які характеризують сучасне підручникотворення у початковій школі.

Аналіз проблеми контролю й оцінювання успішності учнів. Концептуальне й нормативне забезпечення оцінювання в початковій освіті. Дидактичні вимоги до організації контрольно-оцінювальної діяльності вчителя.

Тестові завдання та освітні портфоліо. Державна підсумкова атестація, її зміст, форма та порядок проведення.

Список рекомендованих джерел:

1. Бондар В. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В. Бондар. – К., 1996. – 67с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. Волкова. – К.: Академія, 2001. – 576 с.
3. Гавриленко Т.Л. Розвиток початкової освіти в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття: історико-педагогічний аспект: монографія. К: Либідь, 2019. 383 с.
4. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). Київ : Райдуга, 1994. 62 с. 68. Державний стандарт початкової загальної освіти. Початкова школа. 2001. № 1. С. 28–54. 69.
5. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету міністрів від 20 квітня 2011 р. № 462. Початкова школа. Київ, 2011. № 7. С. 1–19. 70.
6. Державний стандарт початкової загальної освіти. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення в закладах середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу в 2018/2019 навчальному році. Початкова школа. 2018. № 7. С. 1–5.
7. Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України; головний редактор В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
8. Закон України «Про вищу освіту» // [school6tokmak.ucoz.ru>news...ukrajini... 2014-07-01](http://school6tokmak.ucoz.ru/news...ukrajini...)
9. Максимюк С.П. Педагогіка: Навчальний посібник /С. Максимюк. – К.:Кондор, 2005. – 667 с.
10. Малафіїк І.В. Дидактика: Навчальний посібник / І. Малафіїк. – К.: Кондор, 2005. – 398с.
11. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навчальний посібник / Н. Мойсеюк. – К, 1999. – 350 с.
12. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті: Затв. указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Освіта. – 2002. – 24 квітня – 1 травня.
13. Нова українська школа : реформа. Міністерство освіти і науки України, 2018. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
14. Освітні технології / за ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2002. 256 с.
15. Пометун О.Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання: Наук. метод. посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.
16. Про запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України від 04.09.2000 р. № 428/48// Початкова школа. - 2000. - № 11. - С.31-33.
17. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи [Текст]: підручник для студентів вищих навчальних закладів / О. Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
18. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах. – Київ: Магістр, 1997. – 256 с.
19. Стельмахович М. Українська народна педагогіка. Київ : ІЗМН, 1997. 232 с

20. Філософія освіти : навч. посіб. / за заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
21. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. Фіцула. – К.: Академія, 2000. – 544 с.
22. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. для студ. пед. спеціальностей ВНЗ. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
23. Якса Н.В. Основи педагогічних знань: Навч. посібник / Н. Якса. – К.: Знання, 2007. – 358 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

11. Педагогічна майстерність

Педагогічна майстерність як компонент освітньо-кваліфікаційної програми та розділ педагогічної науки. Призначення курсу. Аналіз основних категорій курсу та встановлення структурно-логічних взаємозв'язків між ними.

Педагогічна діяльність: особливості, види, складові. Професійний потенціал. Аналіз суті і порівняння понять «педагогічна діяльність», діяльність вчителя ЗЗСО, діяльність вчителя початкових класів. Суспільні вимоги до діяльності вчителя. Професійно важливі якості педагога. Особливості педагогічної діяльності вчителя початкових класів в умовах полікультурного регіону.

Методологічні засади педагогічної науки про професійну майстерність педагога. Вплив психолого-педагогічних знань на розвиток теорії та практики педагогічної майстерності. Практичний досвід як джерело педагогічної майстерності.

Адміністративна, методична, контролююча, проектна, освітня, виховна, фінансово-господарська тощо функції менеджменту освітнього закладу, їх функціональні обов'язки; права і обов'язки учасників освітнього процесу.

Мотиви, спрямованість, здібності, професійні дії та уміння; об'єктивні – середовище; суб'єктивно-об'єктивні – пов'язані з іншими. Методи і прийоми професійного самовдосконалення. Психолого-педагогічний супровід вчителя початкових класів в умовах НУШ. Потенціал методичного інструментарію НУШ. форми, технології й методи освіти дорослих.

Педагогічна майстерність як мистецтво актора. Роль артистизму в процесі педагогічного спілкування та його функції: мотиваційна, мобілізаційна, атрактивна, фасилітаторська, стимуляційна, синтетична. Критерії формування педагогічних та артистичних здібностей. Рольовий репертуар.

Елементи педагогічної майстерності: гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічна техніка, педагогічний такт, педагогічна творчість (креативність), мовна культура. Критерії і рівні педагогічної майстерності: елементарний рівень, базовий рівень, досконалий рівень, творчий. Професійно важливі якості педагога.

Спілкування як основа педагогічної діяльності. Педагогічне спілкування, його функції, види, структура. Спілкування в ході проведення занять. Стили педагогічного спілкування. Моделі спілкування та установка викладача. Мистецтво педагогічного спілкування.

Функції педагогічного спілкування (соціально-перцептивна, комунікативно-поведінкова, емоційна, соціальної само презентації). Стили педагогічного спілкування (авторитарний, демократичний, ліберальний). Структура педагогічного спілкування. Типові моделі спілкування. Умови ефективного спілкування.

Конфлікти в освітньому середовищі, їх різновиди, технології уникнення та механізми їх вирішення.

Розрізнення змісту понять «професійне вдосконалення» та «самовдосконалення». Структурні компоненти самовдосконалення. Потенціал сучасного методичного інструментарію форми, технології й методи освіти дорослих (майстер-класи, семінари з елементами тренінгу, ділові ігри, дискусійний метод, групова й індивідуальна супервізія, інтервізія, професійне портфоліо, курси підвищення кваліфікації та ін.).

Список рекомендованих джерел:

1. Булатова О.С. Педагогический артистизм : уч. пособ. для студ. высш. пед. уч. завед. [Текст] / Оксана Сергеевна Булатова. – М.: Академия, 2001. – 240 с.

2. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. Волкова. – К.: Академія, 2001. – 576 с.
3. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). Київ : Райдуга, 1994. 62 с. 68. Державний стандарт початкової загальної освіти. Початкова школа. 2001. № 1. С. 28–54. 69.
4. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету міністрів від 20 квітня 2011 р. № 462. Початкова школа. Київ, 2011. № 7. С. 1–19. 70.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення в закладах середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу в 2018/2019 навчальному році. Початкова школа. 2018. № 7. С. 1–5.
6. Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України; головний редактор В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Закон України «Про вищу освіту» // [school6tokmak.ucoz.ru/news...ukrajini... 2014-07-01](http://school6tokmak.ucoz.ru/news...ukrajini...2014-07-01)
8. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук. метод. посіб. / І.А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с
9. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: Монографія / І.А. Зязюн. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
10. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: Навчальний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 608 с.
11. Максимюк С.П. Педагогіка: Навчальний посібник /С. Максимюк. – К.:Кондор, 2005. – 667 с.
12. Малафіїк І.В. Дидактика: Навчальний посібник / І. Малафіїк. – К.: Кондор, 2005. – 398с.
13. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навчальний посібник / Н. Мойсеюк. – К, 1999. – 350 с.
14. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті: Затв. указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Освіта. – 2002. – 24 квітня – 1 травня.
15. Нова українська школа : реформа. Міністерство освіти і науки України, 2018. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
16. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.В. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – 2, ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
17. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість: Монографія. Х. – К.: Книжкове видавн. «Каравела», 1998. 150с.
18. Стельмахович М. Українська народна педагогіка. Київ : ІЗМН, 1997. 232 с
19. Філософія освіти : навч. посіб. / за заг. ред. В. Андрущенка, І. Передборської. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
20. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. Фіцула. – К.: Академія, 2000. – 544 с.
21. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. для студ. пед. спеціальностей ВНЗ. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
22. Якса Н.В. Основи педагогічних знань: Навч. посібник / Н. Якса. – К.: Знання, 2007. – 358 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

12. Педагогічні технології у початковій школі

Освіта як чинник національного самоствердження України. Алгоритм виховання гармонійної і культурної людини. Z-покоління: що має знати вчитель Нової української школи. Професія вчителя в площині філософської рефлексії. Критерії якості шкільної освіти у світлі філософських рефлексій. Модернізація шкільної освіти: західний та український досвід.

Сучасні тенденції інформатизації, технологізації та інноватизації системи початкової освіти в Україні. Поняття інформаційного суспільства. Генеза розвитку поняття інформаційного суспільства у ХХІ столітті. Освіта в умовах інформатизації суспільства. Поняття технологічного підходу у педагогіці. Технологізація освіти. Поняття «освітньої технології». Періодизація у розвитку освітніх технологій в Україні. Складність і багатовимірність поняття «педагогічні технології». Поняття про медіапедагогіку. Медіа освіта: історія і сучасність. Інформаційні технології в інформаційному суспільстві. Поняття про інноватику. Інновації у педагогіці. Поняття про інноваційні технології у початковій школі.

Сутність поняття технологія. Визначення поняття «педагогічна технологія». Ретроспективний огляд проблеми походження, адаптації та впровадження педагогічних технологій у початковій школі. Класифікація педагогічних технологій. Особистісно орієнтована спрямованість навчальних технологій. Компоненти педагогічної технології. Сучасне трактування понять «педагогічна технологія», «традиційна» і «інноваційна педагогічна технологія». Спільні та розбіжні ознаки понять «освітня технологія» (її складові: концептуальна, змістова, процесуальна), «технологія навчання молодшого школяра», «технологія виховання молодшого школяра». Сутність, особливості та параметри класифікації педагогічних технологій. Взаємозв'язок педагогічних технологій із освітньою метою, методами та формами навчально-виховної діяльності з учнями молодшого шкільного віку. Спільне і відмінне у поняттях «педагогічна система», «методика», «педагогічна технологія».

Характеристика системних педагогічних технологій їх ресурсу у контексті інновації процесу початкової освіти: Технологія вільного виховання та саморозвитку М. Монтессорі: концептуальні основи, мета, завдання та зміст. Технологія комплексного застосування Монтессорі-вправ і дидактичних Монтессорі-матеріалів із вихованцями. Способи взаємодії педагога з дитиною за педагогічною технологією М. Монтессорі. Монтессорі школи в Україні. Концептуальні положення вальдорфської педагогіки. Основи антропософії Р. Штейнера. Мета, завдання та зміст технології. Вальдорфські казки, їх дидактичний і виховний ресурс у роботі з молодшими школярами в традиційних та інклюзивних класах. Особливості устрою та функціонування вальдорфських шкіл. Педагогічний аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду організації навчального процесу у початковій школі в умовах вальдорфських закладів. «Йена-план-школа» П. Петерсена: загальні засади та зміст технології.

«Школа успіху і радості» С. Френе: цінність педагогічного досвіду минулого для сьогодення, зміст педагогічної технології, особливості використання в сучасній школі. Педагогічна технологія «Школа для життя, через життя» Ж.-О. Декролі: зміст і особливості застосування в освітньому процесі початкової школи. «Школа діалогу культур» В. Біблера: зміст педагогічної технології та досвід застосування в умовах початкової школи.

Концептуальні положення класичних творчо-розвивальних систем навчання Л. Виготського та Л. Занкова. Особистісно розвивальне навчання за класичною теорією В. Давидова та Д. Ельконіна. Мета, завдання, алгоритм конструювання та умови реалізації вчителем початкової школи розвивальної технології навчання учнів. Технологія розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера: основні положення, методи розвитку творчої особистості. ТРВЗ (теорія розвитку винахідницьких завдань). Концептуальні засади технології раннього навчання Г. Домана: технологія навчання математики; технологія навчання читання; технологія формування енциклопедичних знань. Технологія раннього й інтенсивного навчання грамоті М. Зайцева, раннього розвитку С. Лупан, родини Нікітіних. Методологічні засади поетапного формування розумових дій (за теорією М. Воловича). Особливості поетапного формування розумових дій в умовах сучасної початкової школи. Технологія розвитку критичного мислення молодшого школяра. Основні категорії та поняття: «зона ближнього розвитку», «зона актуального розвитку», «цілеспрямована навчальна діяльність», «розвивальне навчання», розвиток дитини, ранній розвиток дитини, розумове виховання, сприйняття, критичне мислення, уміння навчатись тощо.

Принципи проблемного навчання молодших школярів. Моделювання навчальних занять у режимі технології проблемного навчання. Прийоми створення проблемної ситуації з елементами дитячого експериментування, міні-досліджень у відкритому соціумі тощо. Алгоритм розв'язання проблемних задач. Методика підготовки «Леп-буку», інтелект-карт). Технологія проблемно-модульного навчання (М. Чошанова), її особливості. Методика створення модульних програм. Метод проектів – технологія компетентісно орієнтованої освіти молодших школярів. Ресурс проектної технології у контексті підвищення пізнавального інтересу учнів. Організація поетапної проектної діяльності молодших школярів Основні вимоги до навчального проекту. Типи навчальних проектів (дослідницькі, ігрові, інформаційно-практико-орієнтовані, творчі, комплексні, міжгрупові, індивідуальні тощо). Технологія інтеграції навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу В. Шаталова. Мнемотехніка як технологія ефективного засвоєння навчальної інформації засобами утворення асоціативних зв'язків. Технологія евристичного навчання: умови використання

елементів евристичного навчання в початковій школі. Технології розвитку креативного мислення молодших школярів.

Технологія колективного навчання молодших школярів: ознаки колективного способу навчання та його методичне забезпечення. Шляхи оптимізації колективного способу навчання в освітньому процесі початкової школи. Провідні ознаки індивідуального та групового навчання, їх переваги та недоліки. Педагогічна технологія індивідуального навчання молодшого школяра. Групові технології навчання. Різновиди групових форм роботи на уроці. Новітні розробки у сфері групових технологій навчання молодших школярів. Поняття про технології рівневої диференціації їх різновиди. Особливості технології диференційованого навчання учнів за інтересами І.Н.Закатова. Сутність інтерактивного навчання молодших школярів. Класифікація інтерактивних методів (кооперативне навчання, колективно-групове навчання, технології ситуативного моделювання, технологія опрацювання дискусійних питань). Добір і застосування інтерактивних методів навчання на уроках в початкових класах. Інтерактивний урок як особливий тип уроку у початковій школі. Структура інтерактивного уроку. Оцінювання навчальних досягнень учнів на інтерактивному уроці. Технології саморозвивального навчання, технології перевернутого навчання (технологія «перегорнуті уроки», «перегорнута класна кімната»).

Організаційні умови впровадження інноваційних технологій інклюзивного навчання в умовах початкової школи. Характеристика інноваційних технологій інклюзивного навчання дітей із особливими потребами: Технологія «Отримання індивідуальної допомоги»; технологія особистого включення; комунікативні технології; технологія «Використання допоміжних цілей»; технологія «Всезагального включення»; технологія «Працюємо разом». Методика організації творчої діяльності дітей з обмеженими можливостями. Педагогічні ресурси арт-терапії в інклюзивній освіті. Організація індивідуальних форм роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Ігрові технології в інклюзивних класах (що спрямовані на моделювання способів конструктивної взаємодії між учнями, природне сприйняття відмінностей між вихованцями). Методика формування соціальних компетенцій у дітей із особливими потребами (для налагодження товариських стосунків у групі).

Інноваційний ресурс технології ейдетики у логопедичній роботі з учнями. Сугестивна технологія: історія виникнення (дослідження Г. Лозанова); концептуальні положення, мета і завдання. Педагогічний аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду впровадження сугестивної технології в навчальних закладах.

Застосування арттерапевтичних технологій. Музикотерапія, естетотерапія мистецькими засобами: театральна-драматична діяльність з молодшими школярами із особливостями у розвитку; пісенна терапія; бібліотерапія; терапія кольором; лялькотерапія. Естетотерапія природними та ігровими засобами (ігрова терапія; пісочна терапія; анімалотерапія; хореотерапія та формокорекційна ритмопластика; сміхотерапія).

Педагогічний досвід використання білінгвальних технологій за наявності багатомовності та мультикультурності початкових класів у різних країнах світу (технологія комунікативного навчання іншомовній культурі у процесі вивчення іноземної мови (Є.І.Пасов); технології освітньої діяльності з полікультурним (двомовним, багатомовним) контингентом вихованців, («Скрайбінг» метод, глобальне навчання: досвід використання у школах Закарпаття тощо). Упровадження локальних навчально-виховних і соціокультурних технологій у вітчизняних і зарубіжних початкових школах: Педагогічна технологія Л.В. Тарасова «Екологія і діалектика» («Екологія та розвиток»). Дидактичні особливості педагогічних технологій М. В. Кларіна (педагогічна технологія повного засвоєння) та С.Д.Шевченко. Методологія школи «Діалогу культур» В.С.Біблера, С.Ю.Курганова. Концептуальна основа педагогічної технології, методична і дидактична специфіка школи «Діалогу культур». Структура навчального процесу «Діалогу культур». Особливості навчання молодших школярів усному рахунку на уроках з ментальної арифметики (Японія). STEM-освіта дітей і молоді в Україні та зарубіжних країнах.

Інформаційні та телекомунікаційні технології як вимога інформаційного суспільства. Концептуальні положення. Мета і завдання ІТ навчання. Основні напрями зміни змісту навчання із застосуванням ІТ Дистанційне навчання як педагогічна технологія. Специфічні особливості організації дистанційної форми навчання молодших школярів. Упровадження

телекомунікаційних технологій у навчальний процес сучасної початкової школи. Вивчення математики, основ читання і грамоти, розвиток логіки, уваги та пам'яті, розширення кругозору в ігровій формі в онлайн-режимі (он-лайн уроки на каналі You Tube; використання програмних пристроїв навчальних тренажерів на планшетах, Smart Phone, iPhone. Педагогічний аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду впровадження у початкових школах хмарних технологій (хмарних сервісів Офісу 365), проект «Школа 3.0», освітніх каналів на YouTube, мультимедійних засобів навчання молодших школярів. Основні категорії та поняття: нові інформаційні технології, інформатизація освіти, засоби інформатизації освіти, програмно-педагогічні засоби, дистанційне навчання, мультимедіа, телекомунікаційні технології.

Концептуальні положення особистісно зорієнтованої освіти. Педагогіка співробітництва. Класифікація особистісно зорієнтованих технологій, їх ресурс і можливості застосування у початковій школі. Педагогіка гуманізму В.О.Сухомлинського. Педагогіка співробітництва Ш.А. Амонашвілі. Різновиди уроків у початкових школах, що працюють за методикою Ш.А. Амонашвілі. Ігрові педагогічні технології, їх особливості: Класифікація ігор за параметрами ігрової методики, характером педагогічного процесу, галуззю діяльності, ігрового середовища. Основні вимоги до методичного забезпечення гри в умовах початкової школи. Методика проведення дидактичних ігор з молодшими школярами. Типи ігрових програм і специфіка їх застосування в початковій школі в Україні та зарубіжжі (дослідницько-експериментальні, художньо-естетичні, еколого-натуралістичні, туристично-краєзнавчі, науково-технічні, спортивні, комплексні).

Технологія колективної творчої діяльності (авт. І.П. Іванов), її складові: стратегія «спільного піклування про довколишнє життя», тактика «виховних відносин і співдружності старших і молодших у спільній творчій діяльності», технологія «колективно-організаторської» діяльності. Організація КТД, та його результат. Рекомендації вчителям початкових класів щодо структурування КТС. Типологія здоров'язбережувальних технологій (оздоровчі, технології навчання здоров'ю, виховання культури здоров'я). Валеологічні та превентивні програми. Технологія фізичного виховання дітей М.Єфименка «Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей». Застосування технологій формування творчої особистості обдарованого молодшого школяра (зокрема, в академічній, інтелектуальній, руховій, комунікативній художній сферах діяльності). Розробка та впровадження дозвіллевих проектів / програм для молодших школярів в умовах початкової школи.

Педагогіка партнерства. Складові моделі партнерської взаємодії: повага, довіра, добровільність, рівність, відповідальність та її аспекти: спільні цілі та прагнення у взаємодії рівноправних учасників; спілкування, взаємодія, співпраця; діалог, багатостороння комунікація. Нова роль батьків у новій українській школі.

Професійно-педагогічна культура вчителя початкової школи, її компоненти (аксіологічний, технологічний, особистісно-творчий). Система технологічних знань як важливий показник педагогічної майстерності вчителя початкової школи. Поняття авторської педагогічної технології. Проектування педагогом інноваційних авторських технологій. Учителю як фасилітатор, ментор і координатор педагогічних нововведень. Поняття «передовий педагогічний досвід»; його різновиди та шляхи передачі. Використання інноваційних педагогічних технологій в реалізації ідеї педагогіки партнерства.

Список рекомендованих джерел:

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2015. Видання третє 351с.
2. Дубяга С.М. Педагогічні технології у початковій школі. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряму «Початкова освіта» / Авт-уклад С.М.Дубяга. Мелітополь: вид-цтво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. 160 с. (Інновації в початковій школі)
3. Зайчук В.О., Нісімчук А.С., Білан А.Д. Сучасні педагогічні технології : дидактично-інноваційний аспект. Т.2. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2009. 312 с.
4. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. Кам'янецьПодільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.
5. Пехота О.М. Освітні технології: Навчально-методичний посібник. Київ : АСК, 2002.

13. Анатомія і фізіологія дітей з основами генетики

Предмет анатомія і фізіологія. Зв'язок з іншими дисциплінами, історія розвитку, методи дослідження. Поняття про тканини. Організм як ціле. Клітка, тканини, їх класифікація, будова, функція. Основні закони збудження.

Основні принципи будови опорно-рухового апарату. Активна і пасивна частини опорно-рухового апарату. Скелет тулуба і кінцівок. Основні види з'єднання кісток. Класифікація сугавів. Скелетні м'язи, їх будова, функціональні властивості. Особливості скелета в різні періоди дитячого віку. Постави, їх види. Роль рухів у фізичному і психічному розвитку дитини і підлітка.

Анатомія і фізіологія дихальної системи. Будова гортані. Зовнішнє і внутрішнє дихання. Дихальні обсяги. Гігієна дихання. Віз-вікові особливості дихальної системи. Механізм вдиху-видиху. Дихальні мис-ці. Дослідження дихальної системи: спірометрія і спірографія. Легеневі обсяги. Будова гортані, її роль у голосоутворенні. Нейрогуморальна регуляція роботи дихальної системи. Гігієна дихання.

Анатомія і фізіологія серцево-судинної системи. Будова серця. Великий і малий кола кровообігу. Основні властивості серцевого м'яза: збудливість, провідність, автоматизм. Види судин. Дослідження роботи серцево-судинної системи: ЕКГ, аускультация, перкусія; вимірювання артеріального тиску. Регуляція роботи серцево-судинної системи. Гігієна серцево-судинної системи.

Внутрішнє середовище організму. Значення крові і лімфи. Поняття про групи крові і резус-фактор. Плазма крові та формені елементи, еритроцити, лейкоцити, тромбоцити їх будова, кількість і функція. Гемограма людини. Процес кровотворення у дорослого і плода.

Анатомія і фізіологія системи травлення. Регуляція роботи травного нух залоз. Досліди І. П. Павлова. Травлення в різних відділах шлунково-кишкового тракту Порожнинне і пристінкових травлення. Травні залози. Досліди І. П. Павлова з регулювання травлення. Гігієна харчування.

Анатомія і фізіологія видільної та статевої систем. Нефрон - структурна і функціональна одиниця нирки. Механізм утворення сечі, нейрогуморальна регуляція процесу. Будова і функція чоловічої та жіночої статевої систем. Статеві гормони, їх вплив на організм. Регуляція роботи нирок. Регуляція роботи статевої системи і статевої поведінки.

Ендокринна система. Залози внутрішньої секреції, будова, функція. Поняття гормони, їх властивості. Механізм дії гормонів. Вплив гормонів на ріст, розвиток, обмін речовин та інші найважливіші функції організму. Загальний огляд системи залоз внутрішньої секреції.

Гіпофіз і гіпоталамус, будова. Гормони гіпофіза, їх дія на організм. Епіфіз, будова, гормони. Роль в регуляції гормональної функції системи ендокринних залоз.

Щитовидна залоза, будова. Гормони щитовидної залози, їх роль у фізичному і психічному розвитку дитини і підлітка.

Паращитовидні залози, будова, гормони, значення у розвитку скелета.

Наднирники, будова, функція, гормони. Розвиток гормональної функції надниркових залоз у дітей і підлітків.

Підшлункова залоза, будова, функція, гормони. Роль в регуляції рівня цукру в крові.

Структура і функціональне значення різних відділів ЦНС. Розвиток нервової системи: нервова пластинка, нервова трубка. Освіта мозкових міхурів, критичні періоди розвитку нервової системи. Спинний мозок, принцип будови. Поняття про сегменті спинного мозку, білому і сірій речовині. Рефлекторна і провідникова функція спинного мозку. Спинальний шок.

Огляд частин ствольного відділу: довгастий мозок, міст, середній мозок. Ромбовидна ямка. Ядра черепно-мозкових нервів. Мозочок. Нижні, середні, верхні ніжки мозочка. Основні ядра сірої речовини. Основні рефлекси стовбура мозку. Життєво важливі центри стовбура мозку, його участь в регуляції функцій дихання, кровообігу, травлення.

Основні центри таламуса, гіпоталамуса, їх роль в життєдіяльності.

Базальні ядра. Будова кори мозку. Шлуночки мозку. Оболонки мозку і підоболонкові простору. Лікворна система мозку.

Короткі історичні відомості, праці вітчизняних вчених у розвитку науки. Основні напрямки, галузі. Теоретичні і практичні завдання. Методи вивчення спадковості і мінливості.

Механізми взаємодії генів. Взаємодія генів. Норма реакції. Закони спадковості. Порушення синтезу білків і ферментів. Генотип і фенотип. Геном людини. Генетичні карти.

Поняття спадковості і наслідування. Спадкова норма реакції. Закони Г. Менделя. Мінливість спадкового матеріалу і види мінливості. Методи диференціального фарбування хромосом. Мутагенезу і його причини. Вчення про мутації, їх успадкування. Причини поліморфізму ознак. Взаємодія генів. Домінування і множинний алелізм. Явище зчепленого успадкування. Поведінка хромосом як основа незалежного розщеплення.

Спадкова патологія. Методи генотерапії. Форми спадкових патологій. Особливості спадкової патології. Особливості діагностики: методи аналітичної біохімії, молекулярно-цитогенетичні та молекулярно-біологічні методи. Етіологія, патогенез, діагностика та лікування.

Зв'язок хромосомного дисбалансу з відхиленнями у розвитку. Кількісні і структурні порушення хромосом. Групи зчеплення хромосом. Гігантські хромосоми і гени. Аутосомні і гоносомні синдроми, показання для Цитогем-діагностики. Хвороби зі спадковою схильністю: асоціація з генетичними маркерами. Поняття спадковості. Мультифакторіальні хвороби (МФБ), сумарна (адитивна) обумовленість. Моногенно і полігенно обумовлена схильність. Хвороби з нетрадиційним типом успадкування. Вроджені аномалії розвитку: частота і питома вага в структурі захворюваності і смертності, етіологія. Класифікація.

Список рекомендованих джерел:

1. Ганонг Вільям Ф. Фізіологія людини: Підручник / Переклад з англ.. Наук. редактор перекладу М. Гжегоцький, В. Шевчук, О. Заячківська. — Львів: БАК, 2002. — 784 с.
2. Горго Ю. П. Основи психофізіології : Навч. Посібник/ Ю. П. Горго, Г. М. Чайченко. – Херсон : Персей, 2002. – 248 с.
3. Кизименко Л. Д., Сняданко І. І. Основи анатомії і фізіології людини: теоретичний та практичний курс. - Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2009. – 248 с.
4. Коляденко Г.І. Анатомія людини – К.: Либідь, 2007. – 381 с.
5. Маруненко І.М., Неведомська Є.О., Бобрицька В.І. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: Курс лекцій для студ. небіол. спец. вищ. пед. навч. закл. - К.:Професіонал, 2003.- 480 с.
6. Маруненко І.М., Неведомська Є.О., Бобрицька В.І., З.Ф. Сіверс Основи генетики людини: Навчальний посібник для студ. вищ. пед. навч. закл. - К.: КМПУ, 2006.- 170 с.
7. Петришина О.Л., Попова К.П. Анатомія, фізіологія і гігієна дітей молодшого шкільного віку. - К.: Вища школа, 1982. – 192 с.
8. Старушенко Л.І. Клінічна анатомія і фізіологія людини: Навч. посібник.-К.: УСМП, 2001. – 256 с.

1.2. Методика початкової освіти

14. Методика виховної роботи у початковій школі

Роль і місце класного керівника в системі виховних впливів на особистість дитини. Основні напрями діяльності класного керівника. Функції класного керівника за напрямами «Здоров'я», «Взаємодія», «Інтелект», «Моральність», «Дозвілля», «Родина». Функціональні обов'язки класного керівника. Кваліфікаційна характеристика класного керівника. Модель системи виховної роботи класного керівника. Складові системи виховної роботи класного керівника. Психолого-педагогічна діагностика. Проектувальна діяльність класного керівника. Конструктивна діяльність. Організація виховної діяльності в учнівському колективі. Особистісно-орієнтований підхід та індивідуальна робота з дітьми. Професіограма особистості та діяльності класного керівника. Основні завдання, права та обов'язки класного керівника. Напрями та зміст роботи класовода в початковій школі. Планування виховної роботи як усвідомлене цілеспрямоване передбачення динаміки виховного процесу. Прогностичні вміння класного керівника, їх взаємозв'язок з вміннями діагностичними, конструктивними, організаційними. Види, структура, форма планів з виховної роботи. Календарне планування класного керівника: вимоги до складання плану. Тематичне тижневе планування. Поточне планування в діяльності класного керівника.

Методи впливу на свідомість та почуття молодших школярів, їх мета, особливості використання в початковій школі. Пояснення, розповідь, бесіда, лекція як вербальні способи впливу на свідомість учнів; методика їх проведення з молодшими школярами. Метод прикладу. Наслідування як основа прикладу. Механізм наслідування у вихованні молодших школярів.

Методи організації діяльності та формування досвіду суспільної поведінки молодших школярів, їх мета, особливості використання в початковій школі. Педагогічна вимога. Прямі і опосередковані форми вимоги. Громадська думка, як відображення колективних вимог, шляхи її формування в початкових класах. Привчання, вправи, доручення як прийоми формування поведінки молодших школярів; особливості їх організації в початковій школі. Виховні ситуації, їх мета, види, організація та проведення у початкових класах.

Методи стимулювання поведінки молодших школярів, їх мета, особливості застосування. Основні прийоми заохочення та покарання в початкових класах. Педагогічні вимоги до застосування заохочень та покарань. Змагання як стимул розвитку ініціативи, активності, відповідальності молодших школярів. Особливості організації та проведення змагання в початковій школі.

Методи контролю за ефективністю виховання молодших школярів, їх мета. Педагогічне спостереження, бесіди, опитування, аналіз результатів діяльності, виконання доручень, створення виховних ситуацій, особливості їх застосування в початковій школі.

Бесіда як метод виховання. Бесіди пізнавальні і морально-етичні. Ознаки бесіди як діалогічної форми виховної діяльності класного керівника. Психолого-педагогічні переваги методу бесіди. Особливості бесіди як різновиду ораторського мистецтва. Психолінгвістична програма бесіди. Методика підготовки та проведення бесіди. Етапи підготовки. Прийоми зацікавлення та підтримання уваги під час бесіди. Диспут як одна з важливих форм виховної роботи. Диспут як складна форма діалогічного спілкування. Складність організації дискусії як вільного обговорення складних актуальних проблем. Вимоги до проблематики диспутів у різних класах. Психолінгвістична програма дискусії: завдання по відношенню до проблеми, завдання по відношенню до групи учасників, завдання по відношенню до кожного окремого учасника. Методика підготовки і проведення диспуту.

Конфлікти у навчально-виховному процесі школи. Фактори виникнення педагогічних конфліктів. Динаміка конфлікту. Функції конфлікту. Результати конфлікту. Типи конфлікту і причини їх виникнення. Методика попередження конфліктних ситуацій. Методи та прийоми розв'язання конфліктів. Орієнтовна схема аналізу конфліктної ситуації.

Значення педагогічної освіти батьків у вихованні дітей, розкриття шляхів підвищення її рівня. Педагогічна культура батьків, її основні компоненти: загальна культура особистості; особистісні якості батьків; психолого-педагогічні знання; навички, вміння догляду за дітьми; культура педагогічного впливу. Ознаки педагогічної культури батьків. Методика формування педагогічної культури батьків учнів початкової школи. Методи Нової української школи (наставництво, супервізія, інтервізія, моделювання, проектування, тощо), можливості їх використання для організації роботи інклюзивного класу в умовах полікультурного освітнього простору.

Вікові особливості класного колективу молодших школярів. Психолого-педагогічні закономірності формування колективу учнів початкової школи. Завдання вчителя початкової школи щодо формування учнівського колективу. Етапи розвитку дитячого колективу. Суспільна думка колективу і психологічні особливості її формування в молодшому шкільному віці. Накопичення та розвиток позитивних традицій колективного життя. Самоврядування в колективі учнів початкових класів. Виховання представників усіх національностей на засадах демократичності та гуманізму. Формування позитивного досвіду міжкультурної взаємодії. Міжкультурна толерантність.

Мета і завдання колективної творчої діяльності. Особливості методики колективної творчої діяльності в початковій школі. Етапи організації колективної творчої діяльності. Підготовка та проведення колективних творчих справ у початковій школі. Мета позаурочної виховної роботи. Умови ефективності її реалізації. Пріоритетні напрями виховної роботи. Форми організації діяльності учнів у позаурочний час: традиційні та інноваційні. Умови ефективності реалізації форм виховної роботи. Методика підготовки виховних заходів. Етапи підготовки позакласної справи-заходу.

Виховний захід як основна форма організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами. Педагогічні основи роботи вчителя початкових класів над підготовкою проведення виховного заходу в загальноосвітній школі I ступеня. Алгоритм проведення виховного заходу в початковій школі. Сутність аналітичної діяльності педагога та вимоги до її організації. Умови підвищення ефективності виховної роботи в загальноосвітній школі.

Виховний простір як чинник розвитку особистості молодшого школяра. Компоненти створення виховного простору для молодших школярів в поліетнічному регіоні. Особливості створення середовища для молодших школярів. Характеристика природного, соціального, навчального, ігрового, технологічного і психолого-педагогічного середовища для учнів початкової школи в поліетнічному регіоні. Роль вчителя початкової школи у створенні середовища для учнів.

Умови успішного сімейного виховання. Типові помилки сімейного виховання. Стили сімейного виховання. Форми взаємодії класного керівника з батьками: індивідуальні, групові, масові. Батьківські збори. Види та форми проведення батьківських зборів. Методика підготовки та проведення батьківських зборів.

Поняття моніторингу та його види. Педагогічна діагностика якості виховної роботи як складова педагогічного моніторингу. Методологічні основи діагностики виховної роботи. Програма вивчення учнів і топовий план складання характеристики. Методика вивчення учнів. Методика вивчення учнівського колективу. Методика проведення анкетування та тестування учнів, учнівського колективу. Методика вивчення рівнів вихованості учнів. Педагогічний консилиум.

Список рекомендованих джерел:

1. Волкова Н.П. Педагогіка. Навч.пос.для студ. К.: Академія, 2003. 616 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
3. Дубасенюк О.А. Практикум з педагогіки. К.: Центр навч. літ., 2004. 483 с.
4. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <http://www.osvita-konotop.gov.ua/zakon-ukra%D1%97ni-vid-05-09-2017-2145-viii-pro-osvitu.htm>
5. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <http://www.osvita-konotop.gov.ua/zakon-ukra%D1%97ni-vid-05-09-2017-2145-viii-pro-osvitu.htm>
6. Кондрашова Л. В. Методика організації виховної роботи в сучасній школі : навчальний посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. 187 с.
7. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді // Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. No 641 URL:: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/
8. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник МОН України. 1996.- No 13.
9. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. Постанова Президії від 19 квітня 2000. Протокол No 1-7/4-49.
10. Концепція національного виховання. Рідна школа.1995. No 6.
11. Кузьмінський А.І., ВовкЛ.П., Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум. К.: Знання. Прес, 2006.423 с.
12. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка. К.: Знання - Прес, 2003. 415 с.
13. Лисенко Н.В. Педагогіка початкової школи: матеріали до хрестоматії з дисципліни. - Івано-Франківськ : НБ ПНУ, 2018. 27 с.
14. Попадич О. О. Росул В. В. Основи психології та педагогіки (методичний комплекс з навчальної дисципліни). Ужгород : Видавничий центр УжНУ «Говерла», 2014. 40 с.
15. Попадич О. О. Теорія виховання: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. студентів спеціальності 013 Початкова освіта». Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2019. 50 с.
16. Попадич О. О. Методичні рекомендації проходження педагогічної практики (Позакласні виховні заходи) студентів спеціальності Початкова освіта. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. 38 с.
17. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : пос. для вчителів і методистів початкового навчання / 2-ге вид., доповн., переробл. Київ : Богданова А. М., 2009. 225 с.

18. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. пос. видання 2-ге, виправлене, доповнене. Київ : Академвидав, 2006. 560 с.
19. Червінська І. Б. Методика виховної роботи в початковій школі : теорія й практика. Навчально-методичний комплекс, для студ. вищ. навч. закл. Івано- Франківськ : Вид-во Симфонія Форте, 2013. Ч. 1. Опорні конспекти лекцій. 332 с.
20. Ярошук Л.Г. Методика виховної роботи: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. 320 с.

15. Методика навчання математичної освітньої галузі

Методика навчання математики як наука. Початковий курс математики як навчальний предмет. Особливості побудови початкового курсу математики. Особливості уроків математики в початковій школі. Вимоги до сучасного уроку (характерні особливості ефективного уроку). Типи уроків та їх структура. Система уроків. Підготовка вчителя до уроку.

Застосування методів навчання на різних етапах роботи над програмним матеріалом. Комплекс навчально-методичних посібників для вчителів та учнів, їх призначення, особливості і методика використання. Підручник як основний засіб навчання математики у початкових класах, особливості його змісту побудови, оформлення. Предметне і табличне унаочнення. Інструменти, прилади, моделі, технічні засоби навчання.

Технології на основі активізації пізнавальної діяльності учнів. Диференційоване навчання. Технологія формування творчої особистості молодшого школяра у процесі вивчення математики. Навчання на інтегрованій основі. Педагогічна технологія «Щоденні 3». Інформаційні технології.

Властивості та відношення предметів. Розміщення предметів у просторі і на площині. Лічба предметів. Нумерація чисел в межах 10. Усна і письмова нумерація чисел 11-20. Усна і письмова нумерація чисел 21-100. Усна і письмова нумерація чисел 101-1000. Методика вивчення нумерації багатоцифрових чисел (чотирицифрові, п'ятицифрові, шестицифрові числа, поняття класу).

Додавання та віднімання в межах першого десятка. Випадки додавання і віднімання, пов'язані з нумерацією чисел. Складання і засвоєння таблиць додавання і віднімання з переходом через десяток. Усне і письмове додавання та віднімання без переходу та з переходом через десяток в межах сотні. Методика навчання додавання та віднімання в межах 1000. Методика додавання і віднімання багатоцифрових чисел (теоретичні основи дій і їх властивостей).

Методика навчання табличного множення та ділення. Методика навчання позатабличного множення та ділення. Методика навчання письмового множення та ділення в межах 1000. Методика навчання множення та ділення багатоцифрових чисел.

Поняття арифметичної текстової задачі. Початкове формування в учнів поняття задачі, її структурних елементів. Види задач: проста, складена, пряма і обернена задачі та задачі у непрямої формі. Система простих задач у початковій школі. Складові процесу розв'язування простих задач.

Різні підходи до ознайомлення із складеною задачею. Загальні прийоми роботи над задачами. Розв'язування складених задач різними способами. Типові задачі.

Вимірювання геометричних величин та обчислення їх значень (довжина відрізка, периметр і площа прямокутника). Формування часових уявлень в учнів. Методика ознайомлення з масою тіл.

Ознайомлення учнів з частинами. Ознайомлення учнів з дробами (уявлення про утворення дробу, про чисельник і знаменник та їх зміст). Порівняння дробів з однаковими знаменниками. Розв'язування задач на знаходження частини від числа і числа за його частиною, дробу від числа і числа за його дробом.

Формування уявлень про вираз. Вирази із змінною. Дужки. Порядок виконання дій без дужок і з дужками. Розв'язування задач на складання числових виразів, задачі із буквеними даними. Формування уявлень про змінну і рівняння з однією змінною. Методика навчання найпростіших задач з однією змінною. Методика вивчення числових нерівностей способом підбору.

Методика ознайомлення учнів з найпростішими геометричними фігурами та їх властивостями (точка, пряма, крива, відрізок, ламана, промінь, кут). Формування уявлень в учнів про трикутник, чотирикутник, багатокутник, коло і круг. Методика формування в учнів уявлень про найпростіші геометричні тіла: куб, кулю, циліндр.

Список рекомендованих джерел:

1. Базовий навчальний план початкової школи // Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. Київ: Світоч, 2019. С.30-33.
2. Скворцова С.О., Онопрієнко О.В. Методика навчання математики: теорія і практика: Підручник для студентів [2-ге вид., допов. і переробл.]/ Л.М. Коваль, С.О. Скворцова. Харків: ЧП «Принт-Лідер», 2019. 414 с.
3. Богданович М. В. Методика викладання математики в початкових класах : навчальний посібник 4-ге вид., переробл. і доп. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2014. 336 с.
4. Богданович М.В., Лищенко Г.П. Пропедевтика геометрії та алгебри в початковій школі. Київ.: «Освіта», 2010. 240 с.
5. Календарне планування (відповідно до Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Р.Б. Шияна). 1 клас / І.Жаркова. Тернопіль: Підручники і посібники, 2019. 64 с.
6. НУШ: перші сходинки: навч.-метод. посібник / упор. А.В. Коваленко. Чернігів, 2018. 67с.
7. Скворцова С.О. Нова українська школа: методика навчання математики у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. посіб. / С. Скворцова, О. Онопрієнко. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 352 с.
8. Стрілець С.І., Запорожченко Т.П. Методика навчання освітньої галузі «Математика». Навчально-методичний посібник. Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2014 188 с.
9. Типові освітні програми 1-2 кл. (Нова українська школа). Київ: Світоч, 2018. 240с.

16. Методика навчання природничої освітньої галузі

Предмет і завдання методики навчання природничої освітньої галузі та її зв'язок з іншими науками. Історія розвитку методики навчання природничої галузі. Методи наукового дослідження.

Процес навчання, характеристика його компонентів. Структура процесу навчання. Закономірності процесу навчання. Загально-дидактичні та спеціальні принципи навчання.

«Я досліджую світ» – інтегрований навчальний курс у початковій школі. Державний стандарт природничої освітньої галузі. Аналіз типових навчальних програм. Аналіз діючих підручників.

Методика організації засвоєння знань. Процес пізнання. Уявлення про предмети і явища природи. Природничі уявлення. Методика формування природничих уявлень в учнів початкової школи. Утворення уявлень шляхом спостережень. Утворення уявлень на основі описів. Формування спеціальних і загально-природничих понять. Природничі поняття як форма засвоєння знань, їх характеристика. Загальні принципи формування понять. Дотримання принципу наступності під час формування понять. Розвиток самостійності учнів при формуванні понять. Уміння, класифікація вмінь. Методика формування вмінь і навичок в процесі навчання. Індивідуалізація у процесі навчання природничої освітньої галузі.

Дидактична суть методу навчання, структура та загальна характеристика. Класифікація загально-дидактичних методів навчання. Методи організації процесу навчання у методиці природничої освітньої галузі в початковій школі. Поняття про прийоми організації навчання природничої галузі.

Поняття про словесні методи навчання. Бесіда та її види. Методичні вимоги до застосування бесіди. Види запитань, вимоги до них. Розповідь та її види. Методичні вимоги до застосування розповіді. Роль розповіді у вивченні природничої галузі. Опис та пояснення. Використання наочних посібників при словесних методах навчання.

Поняття про наочні методи дослідження. Дослід як метод навчання. Поняття досліду. Види досліду, їх сутність. Методика використання дослідів на уроках в початковій школі. Дотримання правил техніки безпеки при проведенні дослідів. Класифікація наочних методів навчання, демонстрування й ілюстрування на уроках.

Поняття про практичні методи навчання. Практичні роботи, їх види і сутність. Експеримент. Розпізнавання і визначення об'єктів. Поняття про спостереження як провідний метод у вивченні природознавства. Сутність спостереження, його структура. Класифікація спостережень (за тривалістю виконання, за формою організації діяльності учнів, за часом проведення, за рівнем пізнавальної самостійності). Підготовка вчителя до проведення спостережень.

Методи самостійної роботи учнів.

Засоби наочності та їх загальна характеристика. Дидактичні цілі використання засобів наочності. Загальні вимоги до методики використання засобів наочності. Натуральні засоби наочності (об'єкти живої і неживої природи). Образотворчі засоби наочності. Аудіовізуальні засоби наочності. Моделі як засоби наочності.

Значення й загальна характеристика матеріальної бази навчання природничої освітньої галузі. Осередок (куток) живої природи: особливості та вимоги до нього. Використання його об'єктів на уроках в початковій школі. Красзнавчий куток. Навчально-дослідна ділянка. Організація роботи на навчально-дослідній ділянці. Географічний майданчик, його влаштування та обладнання.

Інтерактивні методи навчання. Ефективність інтерактивного навчання. Інтерактивний урок, його структура.

Методика використання проєктної технології на уроках природничої галузі. Сутність проєктної діяльності. Види проєктів. Методичні вимоги до навчального проєкту. Організація проєктної діяльності.

Методика використання проблемного навчання природничої галузі в початковій школі. Методична різноманітність проблемних завдань. Метод проблемного викладу. Евристичний (часково-пошуковий) метод. Дослідницький метод навчання.

Методика використання дидактичних ігор на уроках природничої освітньої галузі. Поняття дидактичної гри, роль і мета дидактичної гри в навчанні молодших школярів. Вимоги до проведення дидактичних ігор. Основні етапи дидактичної гри. Види дидактичних ігор в початковій школі, їх сутність. Методика використання гри і цікавих завдань на різних етапах уроку. Підготовка вчителя до проведення дидактичних ігор під час уроку природничої освітньої галузі у початковій школі. Вибір та оптимальне поєднання методів у процесі навчання природничої освітньої галузі.

Поняття форм організації навчання. Класифікація форм організації навчання. Урок як основна форма організації процесу навчання. Проблематика сучасного уроку. Критерії сучасного уроку. Вимоги до проведення сучасного уроку (вимоги до підготовки і організації уроку; вимоги до змісту уроку і процесу навчання; вимоги до техніки проведення уроку). Підготовка вчителя до уроку. Планування уроку. Типи і структура уроків.

Уроки засвоєння нових знань. Специфіка і структура, методика проведення уроку засвоєння нових знань.

Комбінований урок: особливості, структура, завдання кожного етапу уроку.

Урок формування вмінь і навичок: специфіка і структура уроку.

Урок узагальнення і систематизації знань. Специфіка і структура уроку узагальнення і систематизації знань.

Предметний урок. Специфіка і структура предметного уроку. Методика проведення предметного уроку.

Уроки природничої освітньої галузі, проведені у нестандартній формі (урок-вікторина, урок-КВК, урок-конференція, урок-подорож, урок «милування природою», уроки мислення).

Інтегровані уроки. Елементи змісту інтегрованих уроків.

Урок-екскурсія природничої освітньої галузі у початковій школі. Типи уроків-еккурсій, їх структура і специфіка. Вимоги до організації уроку-екскурсії.

Позаурочна робота природничої освітньої галузі, її види. Значення і завдання позаурочної роботи.

Методика організації домашньої навчальної роботи. Літні завдання.

Позакласна робота природничої освітньої галузі. Види позакласної роботи, їх сутність. Позакласне читання у процесі вивчення природничої галузі.

Повторення в процесі навчання, методика його проведення. Методи закріплення знань й умінь учнів, їх види і сутність.

Контроль навчальних досягнень учнів початкової школи як невід'ємна складова процесу навчання. Функції, види та форми контролю в початковій школі. Педагогічні вимоги до контролю навчальних досягнень учнів. Основні аспекти процесу оцінювання. Самооцінювання. Технологія портфоліо.

Формування екологічної культури учнів початкової школи як психолого-педагогічна проблема. Принципи формування екологічної культури молодших школярів. Шляхи удосконалення процесу екологічного виховання учнів початкових класів під час вивчення галузі природознавства. Формування екологічного та економічного мислення, патріотичного та морального виховання.

Малокомплектна початкова школа. Комплектація класів в малокомплектній школі. Вимоги до складання розкладу уроків у малокомплектній школі. Умови організації навчально-виховного процесу у малокомплектній школі. Основні завдання малокомплектних початкових шкіл. Типи уроків галузі природознавства в малокомплектній школі, їх особливості. Організація самостійної роботи в малокомплектній школі під час вивчення природничої галузі. Організація екскурсій.

Список рекомендованих джерел:

1. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навчальний посібник. – К.: Веселка, 1998. – 334 с.
2. Височан Л.М. Методика викладання природознавства: курс лекцій. Навчально-методичний посібник для студентів ОКР «Бакалавр» галузі знань 0101 Педагогічна освіта напряму підготовки: 6.010102 Початкова освіта / Л. Височан – Івано-Франківськ: НАІР, 2014. – 170 с.
3. Воронцова Т.В., Пономаренко В.С. та інші. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу»: – Київ.: Видавництво «Алатон», 2019. – 128 с.
4. Гільберг Т.Г. / Навчально-методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ" у 1-2 класах ЗЗСО на засадаї компетентнісного підходу / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. – Київ: Генеза, 2020. – 256 с.
5. Дубяга С.М. Педагогічні технології в початковій школі: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки «Початкова освіта» / Авт.-укл. С.М. Дубяга. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – 160 с. – (Інновації в початковій школі).
6. Основи природознавства з методикою навчання: роб. навч. прог. [для студ. напрям підготовки 6.010102 «Початкова освіта»] / уклад. К.А. Романенко. – Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017. – 29 с.
7. Спеціальна методика курсу «Я і Україна»: навч. посібник для студентів факультетів дошкільної та корекційної освіти вищих навчальних закладів / уклад. Надія Петрівна Голуб; Міністерство освіти і науки України, Уманський ДПУ імені Павла Тичини. – Умань: ВІЗАВІ, 2015. – 115 с.
8. Танська В.В. Методика навчання природознавства у початковій школі: Навчально-методичний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 236 с.

17. Методика навчання фізкультурної освітньої галузі

Методика навчання освітньої галузі «здоров'я і фізична культура» як наукова та навчальна дисципліна. Поняття системи фізичного виховання. Мета, завдання, загальні та основні принципи. Засоби фізичного виховання. Методика фізичного виховання. Рухові дії як предмет вивчення. Сила як фізична якість людини. Методика розвитку. Швидкість як фізична якість людини. Методика розвитку. Спритність і гнучкість та методика розвитку. Витривалість,

методика розвитку. Форми побудови занять. Формування особистості. ЛФК. Фізична культура осіб різних за віком і статтю.

Список рекомендованих джерел:

1. Москаленко НВ. Фізичне виховання молодших школярів: монографія/ НВ Москаленко. – 3-тє вид., перероб. та допов. – Дніпропетровськ: Іновація, 2014 – 275 с. <http://www.infiz.dp.ua/misc-documents/repozit/AL-A3/A3-017-08.pdf>
2. Теорія і методика фізичного виховання/Методика фізичного виховання різних груп населення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту/Під ред. Т.Ю. Круцевич. К.: НУФВСУ «Олімпійська література», 2008. –Т-1. 392 с.
3. Товт В.А., Дуло О.А., Щерба М.Ю. Основи теорії і методики фізичного виховання: Навчальний посібник. – Ужгород: «Графіка», 2010. – 138 с.

18. Музика, образотворче мистецтво та методика навчання мистецької освітньої галузі

Передумови і сутність інтеграції в шкільній мистецькій освіті. Художньо-педагогічні передумови. Актуальність вивчення предметів в інтеграції. Духовно-світоглядний вид інтеграції, що здійснюється на основі спільної для всіх видів мистецтв тематизму, пов'язаного з відображенням у мистецтві різних аспектів життя. Естетико-мистецтвознавчий вид інтеграції, що здійснюється на основі введення споріднених для різних видів мистецтв понять і категорій – естетичних, художньо-мовних, жанрових. Комплексний вид інтеграції, що передбачає одночасне поєднання декількох видів інтеграції, провідних інтеграторів із двох попередніх груп або ще й із додаванням до них інших.

Інтеграційні тенденції сучасності. Інтеграція в початковому навчанні. З історії розвитку міжпредметних зв'язків. Системний підхід в інтеграції

Визначення мети і основних завдань художньої дидактики. Ознайомлення з основними поняттями педагогіки мистецтва, мистецької педагогіки, міждисциплінарними взаємодіями музичної педагогіки з мистецькою педагогікою та педагогікою мистецтва.

Мистецька освітня галузь та її змістові лінії : художньо-творча діяльність; сприймання та інтерпретація мистецтва; комунікація через мистецтво. Формування ключових компетентностей молодших школярів засобами мистецтва. Інтегрований підхід до мистецької освіти. Функції, принципи загальної мистецької освіти. Зміст і структура програми «Мистецтво». Мистецький тезаурус як фактор інтеграції.

Сучасні вимоги до уроку музичного мистецтва відповідно до Державних освітніх стандартів (дидактичні, організаційні, психологічні, виховні, валеологічні). Сучасні програми з музичного мистецтва.

Типи, жанри і структура уроків. Єдність видів діяльності учнів на уроках мистецтва. Взаємоузгодження домінантних змістових ліній. Інтегрування синтетичних мистецтв у домінантні. Технологія проєктивного моделювання уроків. Вербальна та візуальна форми проєктування моделі уроків. Єдність видів діяльності учнів на уроках мистецтва. Взаємоузгодження домінантних змістових ліній.

Планування та розробка нестандартних уроків. Урок-конференція; урок – диспут; усний - журнал; урок – віртуальна подорож; урок -майстер клас; урок –аукціон; урок театральний майданчик; урок-мистецьке лото.

Проблемно-евристичні художньо-педагогічні технології Інтерактивні художньо-педагогічні технології. Фасилітована дискусія як одна з форм педагогічного спілкування Метод проєктів. Ігрові художньо-педагогічні технології. Художньо-педагогічна драматургія інтегрованих уроків мистецтва. Метод «Ланцюжок», «Мікрофон», «Коло ідей», «Рольові ігри» Методи для початкової школи «Знайди свій музичний інструмент», «Я актор», «Я композитор», «Малюємо портрети».

Об'єкти, функції і види контролю навчальних досягнень учнів початкових класів. Особливості оцінювання в першому і другому класах. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з образотворчого і музичного мистецтва. Формування у

молодших школярів аналізу та самоаналізу результатів мистецької діяльності.

Значення календарно-тематичного планування в роботі вчителя. Системний підхід до викладання освітньої галузі «Мистецтво». Структура календарно-тематичного плану. Вимоги до оформлення календарно-тематичного плану.

Специфіка художнього сприйняття, його психологічні особливості (залежність від типу мислення, пам'яті, уяви тощо). Основні завдання ознайомлення дітей з творами музичного і образотворчого мистецтва, їх сприймання і оцінювання. Психологічні особливості сприймання та оцінювання дійсності та творів мистецтва молодшими школярами. Форми і методи організації сприймання та оцінювання навколишнього світу і мистецтва. Форми і методи проведення уроків сприйняття, активізація сприймання учнями творів мистецтва. Взаємодоповнення різних видів мистецтва під час сприймання. Використання наочності на уроках мистецтва та вимоги до неї. Методика ознайомлення учнів з відомими світовими та українськими митцями.

Завдання і зміст слухання музики. Види роботи вчителя з підготовки та організації слухання музики. Слухання музики як вид діяльності на уроці музичного мистецтва. Завдання та зміст. Формування культури слухання музики. Напрямки формування культури слухання музичних творів. Слухання музики в початковій школі. Слухання музики в основній школі. Педагогічні умови слухання музики. Тактики слухацького спілкування з музикою. Підготовка учнів до слухання музики. Вступне слово вчителя. Вимоги до підготовчої інформації. Слухання музичного твору. Художньо-педагогічний аналіз музичних творів. Методика постановки запитань. Емоційно-образні визначення характеру музики. Метод моделювання музичного сприймання. Метод порівняння. Прийом “руйнування початкового образу”. Метод роздумів про музику. Прийом “пластичного інтонування”. Прийом “вільного диригування”. Використання позамузичних прикладів. Використання аналогій з творами інших видів мистецтва. Повторне сприймання музичного твору.

Завдання і зміст вокально-хорової діяльності. Види роботи вчителя з підготовки та організації вокально-хорової діяльності учнів. Сутність голосоутворення. Вікові особливості розвитку дитячого голосу. Методика формування співацьких навичок і вмій молодших школярів. Співацька постава. Співацьке дихання. Співацька дикція. Співацьке звукоутворення. Хоровий стрій та ансамбль. Причини фальшивого співу. Завдання вокально-хорової діяльності учнів початкових класів.

Методи навчання співу. Методи пояснення і показу. Репродуктивний метод. Фонетичний метод. Методика розучування пісні. Підготовка вчителя до розучування пісні. Розспівування. Ознайомлення з піснею. Розучування пісні. Методика виховання навичок багатоголосного співу. Гігієна, співацький режим і охорона співацького голосу.

Гра учнів на музичних інструментах. Музично-композиційна діяльність учнів. Завдання та зміст навчання гри на музичних інструментах в початковій та основній школі. Методика організації гри на музичних інструментах. Завдання та зміст навчальної музично-композиційної діяльності. Методичні погляди на організацію навчальної музично-композиційної діяльності. Методика засвоєння музичних знань. Завдання та зміст музично-теоретичної діяльності учнів. Музично-теоретична діяльність учнів початкової школи. Методика організації музично-теоретичної діяльності учнів.

Вікові та психологічні особливості образотворчої діяльності. Еволюція дитячого малювання. Психологічні основи дитячого малювання. Етапи дитячої художньої діяльності та їх характеристика. Творчий розвиток молодшого школяра засобами образотворчого мистецтва. Особливості викладання образотворчого мистецтва в початкових класах на сучасному етапі.

Методи і засоби навчання образотворчій грамоті в початкових класах. Педагогічні умови опанування образотворчим мистецтвом молодшими школярами. Вікові особливості дітей молодшого шкільного віку у процесі опанування образотворчим мистецтвом.

Мета і завдання навчання і розвитку молодших школярів на уроках малювання з природи. Реалізація виховних завдань в процесі навчання дітей малюванню з природи. Вікові особливості розуміння і сприймання учнями I-IV класів форми, об'єму, просторового положення, кольору і естетичних особливостей предметів, їх передача в малюнку. Зв'язок малювання з природи з іншими видами занять з образотворчого мистецтва. Методи активізації творчої діяльності школярів в процесі малювання з природи.

Обладнання уроку малювання з натури. Підготовка вчителя до уроку (підготовка плану-конспекту уроку, підбір натури і наочного матеріалу). Методика перевірки малюнків учнів. Принципи і критерії оцінки дитячих малюнків.

Тематичне малювання в початковій школі як один з основних видів роботи з образотворчого мистецтва. Значення тематичного малювання в розвитку творчої фантазії, спостережливості, мислительної активності школярів в художньо-естетичному вихованні. Характеристика вікових та індивідуальних особливостей і художньо-творчих здібностей учнів початкових класів в процесі навчання малюванню на теми. Зв'язок тематичного малювання з іншими видами зображуваної діяльності. Способи розвитку уявлення і образного мислення дітей в процесі малювання на теми. Принципи аналізу і критерії оцінювання тематичних малюнків. Методика проведення уроку малювання на тему в початкових класах.

Основи декоративно-прикладного мистецтва для учнів молодших класів. Ознайомлення учнів з творами декоративно-прикладного мистецтва в 1-4 класах. Види орнаментів і їх використання. Поетапні прийоми роботи з пластичними матеріалами. Пластичні матеріали та їх властивості. Поетапність та технологічні прийоми роботи: а) пластиліном; б) пластичним тістом. Особливості структури уроку образотворчого мистецтва при застосуванні пластичних матеріалів.

Список рекомендованих джерел:

1. Довідник учителя художньо-естетичного циклу в запитаннях та відповідях / Упоряд. М.С. Демчишин. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. – 608 с.
2. Енциклопедія малювання. Пер. з англ. В.Середа / Гол. ред. М. Городецька. – К.: Перо, 2007. – 128 с.
3. Жуликов А.В. Теоретические и методические основы преподавания изобразительного искусства в общеобразовательных учреждениях: Учебное пособие для студентов специальности 54.02.06 Изобразительное искусство и черчение и преподавателей профессиональных образовательных учреждений. – Ростов н/Д, 2016. – 259 с.
4. Кардашов В.М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: Навч. пос. – К.: Вид. Дім «Слово», 2007. – 296 с.
5. Конаржевський Ю.А. Аналіз уроку. – Х.: Видавництво «Ранок», 2008. – 336 с.
6. Коновець С.В. Образотворче мистецтво в початковій школі. Метод. пос. – К., 2000. – 80 с.
7. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навч. посібник. – К.: Кондор, 2011. – 200 с.
8. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова освіта. – 2008. – №37-38. – 96 с.
9. Кушка Я. Методика музичного виховання дітей. Навчальний посібник. Частина 1 / Я. С. Кушка. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 216 с.
10. Масол Л. Методика навчання інтегрованого курсу "Мистецтво" у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу. Навчально-методичний посібник. URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/productimages/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf
11. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко.— Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006.— 256 с.
12. Печерська Е. Уроки музики в початкових класах / Е. Печерська. К.: Либідь, 2001. – 271с.
13. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К.: «Початкова школа», 2007. – 432 с.
14. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в початковій школі: Навч.-метод. Посібник / О. Я. Ростовський.-Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 215 с.
15. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
16. Сокольникова Н.М. Методика преподавания изобразительного искусства / Н.М. Сокольникова. – М.: Академия, 2013. – 256 с.
17. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник / ПометунО., Пироженко Л.– К.: В. С. К. , 2004.– 192 с.

18. Савченко О. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів.– К.: Абрис, 1997.– 416 с.
19. Хлебнікова Л.О. Методика хорового співу в початковій школі / Л.О. Хлебнікова //Метод.посібник. – Тернопіль. Навчальна книга – 2006. – 213 с.
20. Шестобуз О.С. Образотворче мистецтво з методикою викладання в початкових класах: навч.-метод. посібник / О.С. Шестобуз. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 140 с.
21. Яремків М., Кругляк О. Мистецтво: види, жанри. Словник-довідник образотворчих термінів. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 80 с.

19. Методика навчання соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі

Походження, історія розвитку здоров'язбережувальної освіти. Мета та завдання курсу «Методика навчання соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі». Предмет, завдання та структура. Місце дисциплін здоров'язбережувального спрямування у формуванні загального світогляду і культури людини. Законодавча і нормативно-правова база України, яка окреслює напрями діяльності і заходи щодо формування здорового способу життя і безпечної поведінки у дітей і молоді. Концепція здоров'язбережувальної освіти педагогічних працівників. Зв'язок МНСЗОГ з іншими науками.

Міжнародний досвід навчання основам здорового способу життя. Базові принципи формування здорового способу життя дітей і молоді. Статус і нормативно-правові засади предмета «Основи здоров'я». Сучасна концепція навчання «Основам здоров'я». Основні особливості програми з «Основ здоров'я» Аналіз навчальної програми з «Основ здоров'я» для 1-4 класів. Поняття «життєві навички». Соціальні чинники, що впливають здоров'я, та його характеристика. Фактори та групи ризику захворювань. Соціально-гігієнічний моніторинг. Соціальна сутність найбільш поширених та значущих хвороб. Здоров'я індивідуальне та суспільне: визначення, взаємозв'язок, відмінності. Рівні вивчення здоров'я. Показники оцінки індивідуального здоров'я. Показники оцінки громадського здоров'я: методики обчислення та оцінки. Характеристика демографічної ситуації в Україні.

Зміст перспективної та безпосередньої підготовки вчителя початкових класів до уроків «Основи здоров'я», попередня, безпосередня підготовка. Загально дидактичні вимоги до уроку «Основи здоров'я» та його орієнтовна структура. Форми та види позаурочної і позакласної роботи здоров'я формуючого спрямування: індивідуальні, групові, масові. Тренінг як форма організації урочного і позаурочного навчання основам здоров'я. Структура тренінгового заняття. Зміст і методика проведення тренінгових вправ.

Дидактична суть і структура методу навчання. Групи методів навчання основам здоров'я в 1-4 класах. Поняття про методи активізації навчально-пізнавальної діяльності (інтерактивні методи). Характеристика деяких інтерактивних методів («мозковий штурм», рольова гра, аналіз конкретної історії, ситуації, робота в малих групах, ін.), які використовуються у навчанні молодших школярів основам здоров'я.

Види, форми і методи контролю та оцінки ефективності навчального процесу. Основи організації і проведення контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів 1-4 класів з основ здоров'я. Методичні рекомендації щодо поточної перевірки навчальних досягнень молодших школярів з предмета «Основи здоров'я». Сутність тематичної перевірки навчальних досягнень учнів початкової школи з основ здоров'я. Семестрове і річне оцінювання.

Змістове наповнення розділу «Здоров'я людини». Зміст і вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки молодших школярів за темами розділу «Фізична складова здоров'я». Стисла характеристика основних показників фізичного здоров'я. Формування у молодших школярів основ культури харчування як складової здорового способу життя. Актуальність проблеми навчання молодших школярів правилам раціонального харчування. Основи раціонального харчування. Модульна освітньо-виховна програма для учнів «Абетка харчування».

Розділ «Соціальна складова здоров'я»: змістове наповнення, з'ясування наслідків впливу соціального середовища на формування корисних і шкідливих звичок, навичок протидії шкідливим звичкам (куріння, вживання алкоголю, наркотичних і токсичних речовин). Зміст і методика антиалкогольного виховання учнів 1-4 класів на уроках «Основи здоров'я».

Антиалкогольне виховання школярів як педагогічна проблема. Деякі аспекти методики проведення уроків щодо антиалкогольної тематики в початкових класах. Методичні рекомендації щодо вивчення тем про шкідливий вплив тютюнопаління на організм людини.

Змістове наповнення розділу «Психічна і духовна складові здоров'я». Поняття «психічне здоров'я», основні його показники. Валеологічні основи конфліктології і методи подолання конфліктних ситуацій. Орієнтовне проектування уроку, присвяченого спілкуванню з друзями, товаришами (з елементами використання комп'ютерних технологій).

Традиції: визначення та сутність. Валеологічні традиції. Змістові напрямки роботи вчителя щодо використання в навчально-виховному процесі народних валеологічних традицій. Традиції народної культури здоров'я. Валеологічні функції української родини. Валеологічні основи побуту українців. Одяг українців, його валеологічні функції. Валеологічне значення народної медицини. Валеологічні аспекти національної кухні

Модель професійно-педагогічної діяльності учителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого довкілля молодших школярів. Структурні компоненти зазначеної моделі: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-процесуальний, аналітико-результативний. Навчальний кабінет основ здоров'я. Основна мета створення кабінету ОЗ. Розбудова партнерства. Шкільна політика – вирішальний фактор ефективності навчання основам здоров'я.

Список рекомендованих джерел:

1. Валецька Р. О. Методика навчання основ здоров'я : підручник. Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. 236 с.
2. Ващенко Л.С. Основи здоров'я: Книга для вчителя / Л.С. Ващенко, Т.Є. Бойченко. - К: Г'єнеза, 2005. - 240 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : практикум : навчальний посібник. К. : Слово, 2013. 448 с.
4. Грибан, В.Г. Валеологія : навчальний посібник для ВНЗ / В Г Грибан. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 256 с. 8.
5. Грибан, В.Г. Валеологія [Електронний ресурс]: підручник для ст-тів ВНЗ / В Г Грибан. К. : Центр навчальної літератури, 2011.
6. Гриньова М.В. Методика викладання валеології: Навчально-методичний посібник. – Полтава: АСМІ. – 2003. – 220с.
7. Жалібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти України I-IV рівня акредитації.// За ред. Є.П.Жалібо і В.М.Пічі. - Київ «Каравела», Львів «Новий світ – 2000», 2001.- 320с.
8. Сливка Л. Теоретико-методичні аспекти викладання валеології та основ безпеки життєдіяльності в початковій школі : навч.-метод. посібник [Електронний ресурс] / Лариса Сливка. – Івано-Франківськ : НАІР, 2012. – 204 с.

20. Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі

Українська мова:

Державно-нормативне забезпечення уроків української мови у початковій школі. Ціннісні орієнтири Державного стандарту початкової освіти. Мовно-літературна галузь. Мета і загальні результати навчання здобувачів освіти. Змістові лінії мовно-літературної освітньої галузі. Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти, які є основою для подальшого навчання на наступних рівнях загальної середньої освіти. Типова освітня програма, її структура. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи, розроблені під керівництвом О.Я. Савченко та Р.Б.Шияна Навчальна програма. Календарне планування. Підручники та навчально-методичні посібники. Роль підручника з української мови, його функції. Аналіз структури підручника (навчальний текст; позатекстові компоненти: ілюстративний матеріал, апарат орієнтування). Новизна змісту підручника. Психологічні аспекти побудови підручника для початкової школи. Аналіз чинних і паралельних (альтернативних) підручників. Основні принципи побудови підручників з мови та читання для початкової школи. Дидактичні матеріали до підручників, посібники з методики навчання української мови у початкових класах.

Предмет і завдання курсу. Зміст і будова курсу методики навчання української мови. Короткий огляд історії розвитку методики навчання української мови. Основна література до курсу. Зв'язок методики викладання української мови в початкових класах з іншими науками. Наукові основи побудови курсу методики викладання української мови в початкових класах. Принципи навчання української мови. Українська мова як навчальний предмет. Мета та завдання початкового курсу мови. Вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти.

Поняття уроку. Типологія уроків. Структура уроків різних типів. Вимоги до уроку української мови та читання. Методи та форми організації навчальної діяльності учнів на уроці. Класифікація методів навчання. Вправи як метод, що забезпечує осмислення мовних знань учнями 1-4-их класів. Види вправ з української мови для молодших школярів. Засоби навчання мови. Дидактичний матеріал для занять з української мови та вимоги до нього. Наочність і технічні засоби навчання, їх види й методика використання. Використання ІКТ на уроках словесності. Методика складання опорних таблиць, схем. Нестандартні уроки української мови в початковій школі.

Психолого-педагогічні особливості процесу навчання письма шестирічних учнів. Організаційні й гігієнічні умови навчання письма. Навчання каліграфічного письма в початковій школі та програмні вимоги до нього. Теоретичні питання методики навчання каліграфії. Основні методи каліграфічного письма. Прописи – основний засіб навчання каліграфічного письма першокласників. Допоміжні навчальні посібники з письма. Етапи роботи над каліграфією букв. Перший етап письма. Написання основних і додаткових елементів букв. Другий етап письма. Написання малих і великих букв I групи. Написання малих і великих букв II групи. Написання малих і великих букв III групи. Післябукварний період (третій етап письма).

Уроки письма в добукварний період. Методика проведення каліграфічних хвилинок. Уроки письма в букварний період навчання грамоти. Види робіт з письма в букварний період. Структура уроку письма на вивчення нової букви. Робота над іншими видами мовленнєвої діяльності в період навчання грамоти (аудіювання, говоріння і письмо) Уроки письма у післябукварний період (третій етап письма). Удосконалення навичок каліграфічного письма в 2-4 класах. Труднощі в навчанні письма першокласників і шляхи їх подолання. Особливості навчання письма ліворуких дітей. Робота вчителя й учнів біля класної дошки. Техніка письма на дошці.

Формування у молодших школярів уявлень про мову і мовлення. Робота над засвоєнням відомостей про культуру мовлення і культуру спілкування в початкових класах. (План-конспект уроку «Культура мовлення» (3 клас). Вироблення в учнів умінь працювати зі словником. Методика роботи над засвоєнням учнями початкових класів етичних норм спілкування. Методика формування умінь і навичок писемного мовлення в учнів початкових класів.

Методика формування в молодших школярів уявлень про текст. Робота над текстом у 1—2 класах. Робота над текстом у 3—4 класах. Ознайомлення учнів початкових класів з будовою тексту, з ознаками текстів різних стилів. Навчання учнів складати план тексту. Робота над деформованим або неповним текстом як шлях до усвідомлення цілісності тексту. Зв'язок між реченнями в тексті. Спостереження за різними засобами зв'язку. Формування в учнів умінь створювати тексти різних типів мовлення.

Значення знань із синтаксису в початкових класах. Вироблення початкових уявлень про речення і його будову. Формування поняття про речення. Робота над засвоєнням понять «основа речення», «головні члени речення». Робота над засвоєнням синтаксичного зв'язку між членами речення. Вивчення однорідних членів речення. Ознайомлення зі складним реченням. Види вправ із синтаксису і пунктуації. Особливості проведення синтаксичного розбору речення в початкових класах.

Завдання вивчення лексикології в початковій школі. Наукові засади методики навчання елементів лексикології в початковій школі. Організація вивчення лексикології на уроках рідної мови. Основні принципи опрацювання лексичних тем. Види вправ із лексики. Поняття про слово. Робота над переносним значенням слів. Робота з багатозначними словами. Робота над синонімами. Вивчення антонімів. Засвоєння молодшими школярами явища омонімії. Методика лексичного розбору. Елементи фразології в навчанні рідної мови. Характеристика словника

молодшого школяра. Словникова робота в початковій школі. Методика вдосконалення дитячого мовлення на лексичному рівні. Словниково-логічні вправи. Методика роботи з діалектизмами.

Етапи і методика формування граматичних понять. Методика вивчення іменника. Методика вивчення прикметника. Методика вивчення займенника. Методика вивчення дієслова. Методика вивчення прислівника. Методика ознайомлення із числівником. Методика ознайомлення зі службовими словами.

Завдання та етапи вивчення морфемної будови слова. Лінгвістичні засади методики вивчення морфеміки і словотвору в початковій школі. Пропедевтика словотворчої роботи в 1-2 класах. Засвоєння молодшими школярами понять із галузі морфеміки і словотвору. Поглиблення знань учнів про морфемну будову слова та словотворення під час вивчення основних частин мови. Робота над значущими частинами слова в аспекті розвитку мовлення молодших школярів.

Система фонетичних понять у початковому курсі української мови. Формування у молодших школярів поняття про систему голосних та приголосних звуків української мови. Ознайомлення з особливостями голосних і приголосних звуків. Вивчення теми «Голосні звуки і позначення їх буквами». Вивчення теми «Приголосні звуки. Тверді та м'які приголосні, способи позначення їх на письмі». Вивчення теми «Дзвінки і глухі приголосні». Вивчення теми «Склад. Наголос». Звуковий і звуко-буквений аналізи, методика їх проведення. Зв'язок занять з фонетики з вивченням графіки, орфографії, орфоепії, граматики, із заняттями з розвитку мовлення. Ознайомлення із засобами милозвучності української мови. 7 Завдання вивчення фонетики: вироблення вмій і навичок правильно артикулювати звуки; розвиток мовного слуху учнів, мовної та слухової пам'яті; чітке розмежування звуків і літер; установлення відповідності чи невідповідності між вимовою і написанням. Формування орфоепічних навичок, удосконалення дикції й розвиток умінь володіти голосом.

Орфографія як предмет вивчення; поняття про орфограму; лінгвістична природа написань. Психологічні основи методики навчання орфографії. Процес формування орфографічних дій і навичок правопису. Умови формування в учнів орфографічної грамотності. Правила правопису. Робота над їх засвоєнням. Види правописних вправ. Методика їх проведення. Орфографічний розбір. Методика роботи над фонетичними написаннями. Засвоєння молодшими школярами морфологічних написань. Особливості засвоєння смислових написань. Запам'ятовування історичних написань. Робота над пунктуацією на уроках рідної мови. Орфографічні та пунктуаційні помилки. Робота над ними.

Наукові основи методики розвитку мовлення молодших школярів. Поняття про мовлення. Види мовлення. Мовлення і мислення. Зв'язне висловлювання. Текст як лінгвістичне поняття. Культура мовлення. Структура і зміст програми з розвитку мовлення. Методи розвитку мовлення. Робота з розвитку мовлення учнів на вимовному рівні. Розвиток орфоепічних умінь. Робота над інтонацією мовлення. Лексичний рівень роботи з розвитку мовлення. Види вправ з лексики. Активізація словника учня. Типи лексичних помилок і шляхи запобігання їм. Методика роботи над словосполученням і реченням. Типові помилки в побудові словосполучень і речень. Розвиток мовлення молодших школярів на рівні тексту. Види переказів і методика роботи над ними. Методика роботи над усним і письмовим твором.

Список рекомендованих джерел:

1. Базовий навчальний план початкової школи // Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. К:Світоч, 2019. С.30-33.
2. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі. К:Видавничий дім «Освіта», 2018. 400с.
3. Вашуленко М.С., 100 мовних вправ для розвитку дослідницьких умінь учнів: метод. посібн. для вчителів / М.С. Вашуленко, С.Г. Дубовик. К.: Видавничий дім «Освіта», 2018.64с.
4. Державний стандарт початкової школи // Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. К:Світоч, 2019. С. 4-29.
5. Коваль Г. П., Суржук Т. Б. Методика викладання української мови: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2010. 368 с.

6. Коваль Г. Звуко-буквений аналіз на уроках української мови у початкових класах. Спецкурс з методики викладання української мови : навч.-метод. посібн. для студ. пед. ф-ту. Тернопіль : Підручники і посібники, 2003.
7. Коваль Г. П., Деркач Н. І., Наумчук М. М. Методика викладання української мови: навчальний посібник для студентів педінститутів, гуманітарних університетів, педагогічних коледжів. Тернопіль : Астон, 2008. 287с.
8. Мельничайко О. І. Українська мова. Вивчення елементів синтаксису в початкових класах : методичний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006.
9. Методика навчання каліграфії в сучасній початковій школі: Навчальний посібник для вчителів початкових класів, викладачів і студентів вищих навчальних закладів / Н.М.Боднар, О.Ю.Прищеп, В.А.Трунова, І.В.Цєпова, М.І.Чабайовська. Х.: Вид-во «Ранок», 2017.464с.
10. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С.Вашуленка. К. : Літера ЛТД, 2010. 364 с.
11. Методика викладання української мови: Навч. посібник / С. І. Дорошенко, М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко та ін.; За ред. С. І. Дорошенка. – 2-е вид., перероб. і допов. К. : Вища шк., 1992.398 с.
12. Маляр Л.В. Технології навчання освітньої галузі «Мови і літератури»: методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. 25 с.
13. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Н. М. Бібік— К.: Літера ЛТД, 2019. 208 с.
14. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник/ Пономарьова К. І. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020 - 88 с.
15. Педагогічні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі / за наук. ред. Чабайовської М. І. –Тернопіль : Мальва-ОСО, 2015. 188 с.
16. Рєнко Л.М. Теорія і технології вивчення освітньої галузі «Мова і література». Курс лекцій: Посіб. для студентів та учителів почат. кл. Умань, 2015. 126 с
17. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2012. 504 с
18. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. К:Світоч, 2019. 339 с.
19. Українська мова з методикою навчання в початкових класах. Інтегрований курс/ За ред. А. П. Канищенко, Г. О. Ткачук. Тернопіль , 2011. 264 с.
20. Хорошковська О. Н. Методика навчання української мови у початкових класах : підручник для студентів ВНЗ та вчителів. К. : Промінь, 2006.

Українська література:

Теоретико-методичні засади літературного читання. Державно-нормативне забезпечення уроків української мови та літературного читання. Ціннісні орієнтири Державного стандарту початкової освіти. Мовно-літературна галузь. Мета і загальні результати навчання здобувачів освіти. Змістові лінії мовно-літературної освітньої галузі. Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти, які є основою для подальшого навчання на наступних рівнях загальної середньої освіти. Типова освітня програма, її структура. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи, розроблені під керівництвом О.Я. Савченко та Р.Б.Шияна Навчальна програма. Календарне планування. Підручники та навчально-методичні посібники. Роль підручника з читання, його функції. Аналіз структури підручника (навчальний текст; позатекстові компоненти: ілюстративний матеріал, апарат орієнтування). Коло читання. Особливості вибору творів для читання учнями. Новизна змісту підручника. Психологічні аспекти побудови підручника для початкової школи. Аналіз чинних і паралельних (альтернативних) підручників. Дидактичні матеріали до підручників з читання, посібники з методики читання і використання їх у навчально-виховному процесі на уроках читання.

Читання як навчальний предмет, його завдання і структура. Методичний аналіз змісту читання. Коло читання молодших школярів: тематика і жанри. Освітнє, розвивальне і виховне значення уроків читання. Компетентнісний підхід. Компетентність та компетенції у результатах початкової освіти. Мовленнєва, комунікативна та читацька компетенції. Сутність понять

«комунікація», «комунікативні уміння», «комунікативна компетентність» Психолого-педагогічні особливості формування комунікативної компетентності учнів молодшого шкільного віку. Вимоги до формування комунікативної компетентності молодших школярів у нормативних документах: Державному стандарті початкової освіти і типових освітніх програмах. Комунікативна компетенція як основа формування національної свідомості особистості. Орфоепічна робота на уроках літературного читання. Розвиток мовлення на уроках літературного читання. Диференційоване навчання на уроках літературного читання.

Якісне читання, його характеристика. Способи, види і форми учнівського читання. Формування навички правильного читання у молодших школярів. Вимоги до правильного читання. Типові учнівські помилки під час читання, їх причини. Прийоми вироблення правильності читання та запобігання помилковому читанню. Прийоми виправлення помилок учнів під час читання. Формування навички швидкого читання у молодших школярів. Вплив фізіологічних і психологічних факторів на становлення і розвиток темпу читання в молодших школярів. Умови розвитку оптимального темпу читання учнів 1-4 класів. Розвиток зорового сприймання під час читання. Використання спеціальних вправ для вироблення швидкості читання. Критерії вимірювання швидкості читання (вголос, мовчки). Дискусійні питання щодо «динамічного читання» в початкових класах. Формування навички виразного читання у молодших школярів. Напрями роботи над виразністю: технічний, інтонаційний, смисловий; тренувальний. Умови роботи над виразністю читання. Етапи підготовки до виразного читання.

Формування навички свідомого читання у молодших школярів. Словникова робота на уроках читання. Рівні усвідомлення читання. Види і прийоми роботи, спрямовані на підготовку до сприйняття тексту, усвідомлення форми і змісту твору, формування власного ставлення до прочитаного. Удосконалення розуміння прочитаного (розуміння слова, речення, цілого тексту), вияв ступеня сформованості навички розуміння прочитаного.

Урок як основна форма освітнього процесу з літературного читання. Основні вимоги до сучасного уроку літературного читання. Формулювання мети уроку. Класифікація уроків літературного читання в початкових класах. Дидактична структура уроку ознайомлення з новим твором. Психологічні особливості сприймання художнього твору. Закон триступеневого сприймання художнього твору – від загального до конкретного і до нового узагальнення: «первинний синтез», «аналіз», «вторинний синтез». Уроки узагальнення вивченого матеріалу. Види робіт на узагальнюючих уроках. Використання на уроках літературного читання наочності та технічних засобів навчання.

Читання і письмо — основні складові навчання грамоти. Засвоєння звукової системи української мови у взаємозв'язку з графічною. Історико-критичний огляд методів навчання грамоти. Звуковий аналітико-синтетичний метод навчання грамоти, розроблений К. Д. Ушинським. Особливості сучасного звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти. Прийоми звукового аналізу і синтезу.

Добукварний, букварний, післябукварний періоди навчання грамоти. Завдання добукварного (підготовчого періоду). Розвиток фонематичного слуху, вмінь виконувати звуковий аналіз слів. Наукове пояснення фішок для побудови звукових і складових моделей слів. Методика розвитку усного мовлення і мислення учнів. Підготовка руки до письма. Особливості структури уроків читання і письма в добукварний період.

Основні завдання букварного періоду. Етапи букварного періоду. Методика опрацювання матеріалу сторінок «Букваря». Методика формування вміння читати прямі склади. Опрацювання звуків і букв на другому етапі букварного періоду. Система завдань, спрямованих на формування якісних характеристик навички читання. Структура уроку грамоти із вивчення нової букви. Види словникових та словниково-логічних вправ, методика їхнього проведення. Методика роботи над реченням і зв'язним текстом у період навчання грамоти. Організація і завдання позакласного читання в період навчання грамоти.

Завдання післябукварного періоду. Особливості уроку читання та письма у післябукварний період вивчення грамоти. Система завдань, спрямованих на формування якісних характеристик навички читання. Удосконалення орфографічної уважності першокласників у післябукварний період навчання грамоти. Схема аналізу букваря.

(літературознавчі, психологічні, методичні положення). Основні етапи процесу роботи над художнім твором (перший етап – підготовча робота, первинний синтез; другий етап –

аналіз; третій етап – вторинний синтез); їх завдання, зміст роботи. Мотиваційна і змістова підготовка до сприймання нового твору. Первинне читання тексту з метою ознайомлення зі змістом. Смісловий, структурний художній аналіз тексту. Особливості аналізу художнього твору. Види аналізу художнього твору. Удосконалення якостей читацької навички, поглиблення розуміння тексту в процесі багаторазового перечитування; складання плану, переказ, виконання творчих завдань. Висновок-узагальнення з прочитаного.

Роди літературних жанрів (епос, лірика, драма). Поняття жанру та жанрові ознаки творів, що вивчаються у початковій школі. Методика роботи над епічними творами (оповідання, казки, байки, легенди, перекази, міфи, повісті, повісті-казки.). Методика роботи над ліричними творами (пейзажна, сюжетна лірика, вірші-роздуми). Методика заучування творів напам'ять. Система роботи з малими фольклорними жанрами: чистомовки, скоромовки, лічилки, мирилки, загадки, прислів'я, жарти, веселинки, потішки тощо. Методика роботи над драматичними творами (дитячі п'єси, драматичні казки). Специфіка опрацювання науково-пізнавальних статей і нарисів.

Проблема розвитку творчих здібностей дітей засобами літературного мистецтва у творчості В.Сухомлинського, Ш.Амонашвілі, О.Савченко та ін видатних педагогів минулого та сучасності. Напрями формування у молодших школярів літературних творчих здібностей: 1) визначення у програмах для кожного класу конкретних цілей щодо формування в учнів різних елементів творчого розвитку; 2) відбір текстів, які сприяють цілеспрямованому формуванню творчих здібностей; 3) введення у зміст уроків творчих завдань, які стимулюють розвиток різних елементів літературно-творчих здібностей; 4) прогнозування можливого розвитку подій, змісту твору на основі заголовка, ілюстрації, читання першого і заключного абзаців тексту; 5) інтегрування різних видів мистецтва для створення нових образів, думок на основі прочитаного; 6) мотивація до творчості через таку атмосферу спілкування на уроках, яка заохочує учнів придумувати щось своє, фантазувати; широке застосування ігрових прийомів. Методи, прийоми роботи, види завдань і вправ. Перевірка, оцінка знань, умінь і навичок читання.

Напрями системи мовленнєвого розвитку молодших школярів: 1) наявність у підручниках орієнтирів, які передбачають виконання учнями завдань на розвиток мовлення; 2) забезпечення мотиваційно-емоційної складової: формування у дітей бажання та інтересу до вивчення рідної мови, її збагачення та правильного використання; 3) робота над наголошуванням і вимовою слів; 4) збагачення словника учнів; 5) опрацювання образних засобів художніх творів; 6) пріоритетність розвитку зв'язного мовлення.

Літературний розвиток учнів. Засвоєння літературознавчих понять. Напрями системи літературного розвитку учнів: 1) досягнення жанрової різноманітності кола читання у кожному підручнику з виділенням пріоритетів певних жанрів; 2) достатня частотність у підручниках творів одного автора, що сприяє виявленню взаємозв'язку між автором і темою його творчості; 3) лінійно-концентричний принцип ознайомлення з відомостями про життя і творчість поетів та прозаїків протягом початкового навчання; 4) засвоєння учнями на практичному рівні істотних ознак, які характеризують жанри; 5) ознайомлення з літературними термінами на рівні розпізнавання значення і називання істотних ознак.

Мета й завдання позакласного читання. Роль і значення позакласного читання в підготовці школярів-читачів. Роль дорослого у формуванні дитини-читача. Взаємозв'язок уроків класного й позакласного читання. Особливості сприймання дітьми художніх творів. Вимоги до відбору дитячих книг. Основні етапи формування читацької самостійності. Особливості кожного етапу (завдання, методика роботи та організація навчальної діяльності учнів, вимоги до навчального матеріалу, види бібліотечно-бібліографічної допомоги, організація читацького куточка тощо). Система уроків з позакласного читання. Підготовка вчителя до уроків позакласного читання. Структура й методика уроків позакласного читання. Облік позакласного читання. Індивідуальний підхід до формування читацької самостійності школярів. Оцінювання читацьких умінь учнів.

Педагогічна технологія «Щоденні 5 (Daily 5)» Технології розвитку критичного мислення учнів на уроках української мови та літературного читання: «Групування», «Асоціативний куц Стратегія», «Сенкан», «Метод прес», Стратегія «Порушена послідовність (робота в групах)», «Мозковий штурм», Стратегія «Взаємні запитання», метод «Попереднє керівництво», Метод

«Читання з позначками» (система «Допомога», «Джигсоу — («Мозаїка»), Методика «Кубування» (Кубик Блума), Ромашка запитань (або ромашка Блума), «Збережіть останнє слово за мною», «Діаграма (кола) Венна», «Порушена послідовність», «Кероване читання або читання з передбаченням», Стратегія «Кутки», Метод «Рюкзак», Стратегія «Сюрприз», Стратегія «Карусель», «Вільне письмо», Есе як метод формування критичного мислення, Методика «Щоденник подвійних нотаток» та ін., Стратегія «Діалог», «Синтез думок», Стратегія «Доповідач — респондент», «Спрямоване читання», «Карта персонажів», «Семантична карта», «Складання кластера», «Переплутані логічні ланцюжки», Метод «Ручки всередині», Методика «Вісім квадратів», Методика «РАФТ», Стратегія «Продовж фразу» та ін.

Список рекомендованих джерел:

1. Амонашвілі Ш. О. Без серця що зрозуміємо? Хмельницький: Подільський культурно-просвітительський центр ім. М. К. Реріха, 2006. 68 с.
2. Амонашвілі Ш. О. Істина школи. Хмельницький: Подільський культурнопросвітительський центр ім. М. К. Реріха, 2007. 74 с.
3. Амонашвілі Ш. О. Поспішайте, діти, будемо вчитися літати! Хмельницький: Всеукраїнська культурно-освітня асоціація Гуманної Педагогіки, 2010. 52 с.
4. Амонашвілі Ш. О. та ін. Маніфест гуманної педагогіки. – Хмельницький: Всеукраїнська культурно-освітня асоціація Гуманної Педагогіки, 2011. 64 с.
5. Базовий навчальний план початкової школи. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. К:Світоч, 2019. С.30-33.
6. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі. К:Видавничий дім «Освіта», 2018. 400с.
7. Волошина Г. П. Особливості уроків читання та літературознавча пропедевтика у початковій школі. Посібн. для студентів та учителів почат. кл. Умань, 2011. 126 с.
8. Волошина Г. П., Роєнко Л. М. Типи та особливості уроків української мови і літературного читання у початкових класах. Умань, 2013. 204 с.
9. Державний стандарт початкової школи // Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. К:Світоч, 2019. С. 4-29.
10. Іванова Л. І. Літературні ігри та розваги на уроках читання: Збірник літературних ігор. Рівне: ІМЦ, 2005. 127с.
11. Коваль Г. П., Суржук Г. П. Методика читання: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2010. 280 с.
12. Качак Т. Б. Українська література для дітей: підручник. К.: ВЦ «Академія», 2016. 352 с.
13. Качак Т. Б., Круль Л. М. Зарубіжна література для дітей: підручник. К.: Академвидав, 2014. 416 с.
14. Качак Т. Б. Література для дітей і дитяче читання у контексті сучасної літературної освіти: збірник науково-методичних статей. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2013. 132 с.
15. Качак Т. Літературна освіта в Україні: промоція дитячої книги і читання. Література. Діти. Час: Вісник центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Вип. 4. Рівне: Дятлик М., 2013. С. 239 – 246.
16. Качак Т. Літературна освіта молодших школярів. Навчально-методичний посібник. ІваноФранківськ, 2016. 44 с.
17. Качак Т. Б. Методика навчання літературного читання як компонент інтегрованого курсу «Дитяча література та методика навчання літературного читання»: Курс лекцій. Івано-Франківськ, 2018. 172 с.
18. Качак Т. Б. Тенденції розвитку української прози для дітей та нацтва поч.. ХХІ ст.. Монографія. К.: Академвидав, 2018. 420 с

19. Канищенко А. П., Чабайовська М. І. Методика роботи над словом: навчально-методичний посібник / А. П. Канищенко, М. І. Чабайовська. – Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2011. 168 с.
20. Календарне планування (відповідно до Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Р.Б. Шияна). 1 клас / І.Жаркова. Тернопіль: Підручники і посібники, 2019. 64 с.
21. Котик Т.М. Методика літературної освіти молодших школярів: Опорні конспекти лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ, 2014. 73 с.
22. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К. : Літера ЛТД, 2010. 364 с.
23. Методика викладання української мови: Навч. посібник / С. І. Дорошенко, М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко та ін.; За ред. С. І. Дорошенка. 2-е вид., перероб. і допов. К. : Вища шк., 1992. 398 с.
24. Марко В. П. Аналіз художнього твору: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2013. 280 с
25. Мальяр Л.В. Технології навчання освітньої галузі «Мови і літератури»: методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. 25 с.
26. Науменко В. О. Уроки літературного читання в 2 класі : метод. посіб. для вчителя / Віра Науменко. К. : Генеза, 2013. 280 с.
27. Науменко В.О. Уроки літературного читання в 3 класі : метод. посіб. для вчителя / Віра Науменко, Леся Харітоненко. К. : Генеза, 2014. 272 с.
28. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2012. 504 с
29. Скорина Л. Аналіз художнього твору: Навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей (філологія, літературна творчість, журналістика). Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2013. 424 с.
30. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: Посібн. для вчителя. К.:Освіта, 2007. 334 с.
31. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. К.:Світоч, 2019. 339 с.
32. Чабайовська М.І. Лінгвістичний аналіз тексту як засіб піднесення культури мовлення майбутніх учителів початкової ланки освіти / М. І. Чабайовська // Шляхи піднесення культури мовлення: теорія і практика. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – С. 432 – 450.
33. Чабайовська М.І. Мовний аналіз / М.І.Чабайовська // навч. - метод. посібник. – Тернопіль: Мальва – ОСО, 2010. – 124 с. 91. Чабайовська М. І., Кархут О. І. Організація проектної діяльності молодших школярів у процесі проведення позаурочної роботи з літературного читання / М. І. Чабайовська, О. І. Кархут Початкова школа. 2014. № 2. С. 4 - 9. Чабайовська М. І., Шароварко С.М. Використання інтерактивних технологій навчання на уроках літературного читання у початкових класах (на матеріалі творчості Т. Г. Шевченка): у кн. "Вічно живе слово Кобзаря". Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2014. С.20-25.

21. Методика навчання технологічної освітньої галузі

Трудове навчання як галузь педагогічної науки і навчальний предмет. Завдання трудового навчання в початковій школі. Методологічні засади трудового навчання. Історія розвитку трудового навчання у світовій практиці та школах України. Сучасні концепції трудового навчання й виховання молодших школярів.

Психолого-педагогічні основи навчально-трудової діяльності молодших школярів. Розвивальний характер навчання в початковій школі. Фізичний і розумовий розвиток на заняттях з праці. Моральний та естетичний розвиток учнів у трудовому процесі. Розвиток економічного та екологічного світогляду молодших школярів.

Зміст трудового навчання в початкових класах. Структура і аналіз програми трудового навчання в початкових класах. Варіативність програми з урахуванням регіональних та матеріальних умов школи. Комплекс базових знань і вмінь учнів 1-4 класів.

Організація навчально-трудового процесу в робочій і класній кімнатах. Обладнання робочої кімнати. Куточок трудового навчання в класній кімнаті. Обладнання і організація робочого місця учня. Матеріальне і методичне забезпечення трудового процесу. Загальні правила безпечної праці. Культура праці на уроках трудового навчання. Обов'язки чергових.

Методи і прийоми трудового навчання молодших школярів.

Урок як основна форма організації трудового навчання. Типи і структура уроків трудового навчання (художньої праці). Форми організації праці учнів. Планування уроків праці. Методологія розробки планів-конспектів уроків з трудового навчання. Врахування навчальних можливостей учнів при складанні плану-конспекту уроку. Специфіка підготовки учителя до уроків трудового навчання та художньої праці. Педагогічний аналіз уроку.

Оцінно-діагностична діяльність вчителя початкових класів на уроках трудового навчання та художньої праці. Система контролю і оцінювання досягнень учнів. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів (словесне і бальне оцінювання).

Завдання і принципи позаурочної роботи. Форми позаурочної роботи. Індивідуальна робота з учнями.

Гуртки в початковій школі: планування, організація, проведення. Масові форми позаурочної роботи. Визначення об'єкта екскурсії згідно змісту програмного матеріалу. Підготовка до екскурсії, поетапне планування. Проведення екскурсії. Підсумкові завдання для учнів. Використання екскурсійних матеріалів на уроці.

Пропедевтика профорієнтації в трудовому вихованні молодших школярів. Основні напрямки життєдіяльності: природа, люди, інформаційні знаки, техніка, художні образи. Профорієнтаційне анкетування.

Основні види пошуку ідей для вирішення проблемних ситуацій на уроках трудового навчання, які використовуються в художньому конструюванні.

Інтерактивні форми трудового навчання та їх роль у творчій роботі молодших школярів. Ескізні проекти і методичні розробки навчальних об'єктів праці. Наочність у навчальному процесі молодших школярів. Конструювання навчально-наочних посібників. Навчальний, розвивальний і виховний характер ігор. Предметні дидактичні ігри. Міжпредметні зв'язки в дидактичних іграх.

Папір і картон у трудовому навчанні. Досліди з різними видами паперу. Короткі відомості з історії винайдення паперу. Сировина та сучасне виробництво паперу. Застосування різних видів паперу у народному господарстві, побуті та різних сферах трудової діяльності.

Основні прийоми обробки паперу (перегинання і складання), елементи графічної грамоти, (вимірювання, розмічання), різання (рвання), з'єднання та монтаж, оздоблення. Методика навчання школярів основним прийомам обробки паперу.

Орігами у художньому конструюванні. Перегинання і складання як основна складова у створенні виробів у техніці «орігамі».

Графічна грамота - мова техніки. Технічна графіка - лінії, умовні позначення на кресленні. Призначення ліній і умовних позначень. Графічні зображення: технічний рисунок, ескіз, розгортка, креслення, інструкційні і технологічні картки. Читання графічних зображень.

Витинанка як вид декоративно-прикладного мистецтва. З історії витинанки. Види силуету: закритий і відкритий глухий, закритий і відкритий ажурний. Симетрія й асиметрія у композиційних вирізуваннях. Дзеркальна (осьова) симетрія. Рапорт у композиційних вирізуваннях. Створення силуетних симетричних композицій. Способи формування симетричних силуетних і складних рапортних структур (розетки, орнаменти). Правила вирізування й техніка безпеки при роботі.

Формування художніх виробів із смуги паперу в техніці папероплетіння. Гофровані структури з паперу в художньому конструюванні.

Паперопластика в художньому конструюванні. Квілінг. Художнє конструювання предметних, сюжетних, орнаментальних і знакових композицій в техніці аплікації.

Художнє конструювання книжкового блоку. Палітурні роботи. Ремонт та реставрація книжки.

Вітальна (святкова) листівка як елемент палітурних робіт. Художнє проектування вітальних (святкових) листівок.

Види та властивості пластичних матеріалів. Заготовка сировини і виробництво пластичних мас. Художнє конструювання з пластичних матеріалів.

Пластилін в навчанні художньої праці. Матеріали, інструменти й приладдя для роботи з пластиліном. Техніка безпеки. Технології формування окремих частин виробу з пластиліну. Поєднання частин в окремий виріб та створення тематичних композицій. Використання методу аналогії у створенні окремих виробів і композицій. Творчий пошук довільних і казкових образів.

Методика навчання школярів створенню виробів з пластиліну.

Глина в навчанні художньої праці. Види глини для практичних робіт. Інструменти прилади для роботи з глиною. Техніка безпеки. Підготовка глини до роботи (подрібнення, очистка, відмочування, замішування). Способи формоутворення виробів з глини: конструктивний, пластичний, литво, штамповка, формування різних фігур поверхні й нанесення рельєфного декору. Етапи і послідовність виготовлення виробів з глини. Гончарство як один з видів декоративно-прикладного мистецтва. Методика навчання простих (виробів) з глини.

Пап'є-маше у трудовому навчанні. Матеріали та інструменти. Способи та техніка виготовлення виробів.

Природоохоронна заготівля природних матеріалів, зберігання та підготовка до роботи. Природні матеріали у трудовому навчанні. Види природних матеріалів, їх специфічні особливості та властивості. Природоохоронна заготівля природних матеріалів, зберігання та підготовка до роботи. Інструменти, допоміжні матеріали для роботи з природними матеріалами. Конструювання художніх виробів із природних матеріалів. Методика ознайомлення школярів з природоохоронною заготівлею природних матеріалів.

Створення декоративних виробів із листя. Особливості рослинних форм. Загальне поняття про композицію. Аплікація з окремих рослинних форм (предметна, сюжетна, орнаментна аплікація). Методики навчання учнів створенню аплікаційних композицій з листочків.

Створення декоративних виробів і композицій із соломки. Вироби із соломи народних умільців. Підготовка соломки до роботи. Способи тонування соломки. Техніка виготовлення аплікації та виробів із соломки.

Художнє конструювання плетених виробів. Види рослин для плетіння. Структура і фактура плетіння. Варіанти поєднання хрестовини основи. Прийоми формування дна і стінок виробу. Варіанти гармонійних поєднань плетених фактур. Методика навчання школярів основам плетіння.

Створення декоративних виробів композицій з об'ємних природних матеріалів. Відбір і підготовка природних матеріалів до роботи. Способи з'єднання окремих деталей виробів. Створення окремих образів та композицій із об'ємних природних матеріалів. Методика навчання учнів конструювання об'ємних виробів із природного матеріалу.

Виробництво текстильних матеріалів, їх види та застосування. Інструменти для роботи з тканиною. Художнє конструювання з волокнистих матеріалів. Волокнисті матеріали у трудовому навчанні. Види робіт з волокнистих матеріалів. Методика навчання учнів конструюванню виробів з волокнистих матеріалів.

Аплікація з ниток (пряжі). Художнє конструювання з текстильних матеріалів. Розмічання виробів (частин) на тканині. Прийоми розкрою тканини ножицями. Процес виготовлення виробів з тканини. З'єднання деталей ручними швами. Стібки і шви для ручного шиття. Крій і ручне шиття.

Оздоблення виробів вишивкою. Вишивка - один з видів народного мистецтва. Види швів і орнаментів української вишивки. Сміслові значення мотивів старовинних орнаментів, які застосовувались у декорі тканин. Регіональні особливості української вишивки. Інструменти, пристосування і матеріали для роботи над вишивкою. Техніка і методика виконання швів. Ознайомлення учнів з художніми виробами місцевих майстрів народної вишивки. Методика навчання учнів ручному вишиванню. Техніка безпеки при роботі над вишивкою.

Художнє в'язання один із видів декоративно-ужиткового мистецтва. Інструменти, матеріали, приладдя. Основні елементи в'язання. Прийоми та техніка в'язання гачком простих виробів. Оздоблення країв виробів з тканини гачком в техніці «мереживо». Методика навчання

учнів в'язанню.Плетіння з ниток, шнура, тасьми. В'язання гачком. .

Метали у трудовому навчанні. Короткі відомості про виробництво й застосування металів. Механічні і ручні засоби їх обробки. Технологія виробництва тонкого листового прокату (фольга) та різних видів дроту.

Художня обробка фольги. Карбування як вид декоративно-ужиткового мистецтва. Інструменти й приладдя для карбування. Розмітка малюнка на фользі. Прийоми карбування низького та високого рельєфу. Послідовність виконання об'ємних тіл з тисненою поверхнею.

Художнє конструювання з дроту. Інструменти й приладдя для обробки різних видів дроту. Правила безпеки. Прийоми утворення згинів під кутом, прямолінійних та криволінійних ділянок за шаблоном. Технологія створення художніх виробів з тонкого м'якого дроту. Методика навчання учнів володінню інструментами для обробки дроту та конструюванню дротяних виробів.

Види утилізованих матеріалів (пластмаса, пінопласт, поролон, пластикат, поліетилен, тощо). Властивості утилізованих матеріалів. Особливості роботи з утилізованими матеріалами. Техніка безпеки і гігієнічні вимоги в роботі з утилізованими матеріалами. Ознайомлення учнів з окремими видами утилізованих матеріалів.

Художнє конструювання виробів з різних утилізованих матеріалів. Підготовка матеріалів до роботи (сортування, очистка, вирівнювання, розгладжування). Способи поєднання різних матеріалів між собою. Створення цілісної композиції, що має об'єм.

Методика навчання обробці та конструюванню з утилізованих матеріалів виробів-сувенірів.

Технічне моделювання в початкових класах. Діючі моделі і макети. Види моделей за призначенням. Поняття про конструювання. Методика поетапного навчання конструюванню дітей молодшого шкільного віку. Шляхи пошуку ідей. Конструкторсько-технологічні задачі для розв'язання технічних проблем. Конструкторські тести.

Технічне моделювання і конструювання з наборів готових деталей. Основні деталі технічних конструкторів. Конструювання макетів і моделей технічних об'єктів з різних матеріалів. Літаючі і плаваючі моделі.

Список рекомендованих джерел:

1. «Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання».
2. Веремійчик І.М. Методика трудового навчання в початковій школі. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. - Тернопіль.: Мальва: ОСО, 2004.
3. Денисенко Л.І. Азбука домашнього господарювання. - Київ: А.С.К., 2002.
4. Веремійчик І.М. Майструй і твори. 3 клас - Київ.: Освіта, 1998.
5. Міщенко І.Т. Трудове навчання в 1-2 класах. – Київ: Радянська школа, 1990.
6. Міщенко І.Т. Трудове навчання в 3 класі. – Київ: Радянська школа, 1988.
7. Божко Л.М.. Виховання дитячої уяви у художніх образах.. - Київ: 1997.
8. Барбара Рейд Обыкновенный пластилин. Основы художественного ремесла. - М.: АСТ-ПРЕСС, 1999.
9. Витоки творчості. Розробки уроків та позакласних заходів з розвитку творчих здібностей учнів: Посібник. - Донецьк: Стакер, 1998.
10. Черныш И.В. Поделки из природных материалов. Основы художественного ремесла. - М.: АСТ-ПРЕСС, 1999.
11. Черныш И.В. Удивительная бумага. Основы художественного ремесла. - М.: АСТ-ПРЕСС, 1999.
12. Чидзиива Хидеяки Гармония цвета: Руководство по созданию цветowych комбинаций / Хидеяки Чидзиива; Пер. с англ. И.А. Бочарова. - М.: ООО «Издательство Астрель», 2003.
13. Хорунжий В.І. Практикум в навчальних майстернях з методикою трудового навчання. - Тернопіль: Астон 2001.
14. Хорунжий В.І. Практичні роботи в навчальних майстернях. – Київ: Вища школа, 1989.
15. Трач С.К. Трудове навчання: Альбом – посібник. 1-4 клас. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007.

22. Методика навчання інформатичної освітньої галузі

Розвиток інформаційних технологій у світі та в Україні. Перспективи розвитку шкільного курсу інформатики. Інформатика як наука та навчальний предмет у загальноосвітній школі. Методична система навчання інформатики в школі. Проблема пропедевтики курсу інформатики (мета, завдання, зміст курсу). Особливості різних варіантів викладання підготовчого курсу інформатики. Облаштування кабінету інформатики. Санітарно-гігієнічні вимоги до проведення інформатики. Профілактика комп'ютерної залежності дітей як соціально педагогічна проблема.

Рекомендації Міністерства освіти та науки України щодо проведення уроків інформатики у початковій школі. Особливості контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів з підготовчого курсу інформатики.

Структура уроку інформатики. Аналіз його складових частин. Організація і проведення різних типів уроків з інформатики. Підготовка вчителя до уроку інформатики у початковій школі.

Методи навчання інформатики у початковій школі. Їх класифікація. Форми й засоби навчання інформатики.

Аналіз програмно-методичних комплексів “Сходи до інформатики” та методика роботи з ними.

Методика вивчення змістової лінії “Комп'ютер та його складові”. Методика ознайомлення учнів з об'єктами операційної системи. Методика ознайомлення учнів з поняттям інформації, інформаційними процесами. Способи подання повідомлень. Дані, носії даних. Кодування та декодування повідомлень.

Комп'ютерна графіка та мультиплікація як засіб розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку. Методика ознайомлення учнів з роботою текстового редактора. Методика ознайомлення учнів з роботою музичного редактора. Методика навчання учнів роботи у графічному редакторі.

Методика ознайомлення з роботою у Всесвітній павутині. Інтернет та електронна пошта. Методика формування умінь учнів створення презентації. Методика роботи над проектами.

Ознайомлення учнів з поняттям “алгоритм”. Способи подання алгоритмів. Алгоритмічні структури. Методика ознайомлення учнів із виконавцем комп'ютерного середовища. Методика створення проектів у Scratch середовищі.

Методика формування логічного мислення учнів початкових класів на уроках інформатики. Методика проведення інтегрованих уроків у початковій школі. Методика організації позакласних заходів з інформатики для учнів початкових класів.

Список рекомендованих джерел:

1. Вдовенко В. В. Методика навчання інформатики в початковій школі: Навчально-методичний посібник. – Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії Авангард», 2016. – 106 с.
2. Тимченко А. А. Інформатика та сучасні інформаційні технології з методикою навчання: навчально-методичний посібник. – Миколаїв : СПД Румянцева, 2018. – 239 с.
3. Стрілецька Н.М. Методика навчання інформатики (у початковій школі): навчально-методичний посібник . – Чернігів: Видавець Лозовий В.М. 2014. – 240 с.

IV. Критерії оцінювання

Державний комплексний іспит проводиться в усній формі.

Відповідно до *«Положення атестацію здобувачів вищої освіти та екзаменаційну комісію у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет»* (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 519/01-17 від 04.03.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку « добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни